

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO
DARBO INSTITUTAS**

MONIKA MIKALAJŪNIENĖ

SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS STUDIJS

**SOCIALINIŲ, PSICHOLOGINIŲ PASLAUGŲ POREIKIS IR
PIEINAMUMAS GLOBĖJAMS IR ĮTĖVIAMS**

Magistro baigiamasis darbas

vadovė: Prof. dr. Odeta Merfeldaitė

Utena, 2024

Turinys

LENTELIŲ SĄRAŠAS	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SĄVOKOS	4
ĮVADAS	5
1. ĮVAIKINIMO IR GLOBOS PROCESO TEORINĖ ANALIZĖ	10
1.1. Įvaikinimo ir globos sampratos	10
1.2. Įvaikinimo ir globos procedūros etapai ir reikalavimai	15
1.3. Įvaikinimo motyvai.....	21
1.4. Globėjams ir įtėviams kylantys psichosocialiniai sunkumai	25
2. SOCIALINĖS IR PSICHOLOGINĖS PASLAUGOS GLOBĖJAMS IR ĮTĖVIAMS	30
2.1. Socialines paslaugas įtėviams ir globėjams reglamentuojančių teisinių dokumentų apžvalga...30	
2.2. Socialinių ir psichologinių paslaugų sistema globėjams ir įtėviams	33
3. SOCIALINIŲ, PSICHOLOGINIŲ PASLAUGŲ POREIKIS IR PRIEINAMUMAS GLOBĖJAMS IR ĮTĖVIAMS EMPIRINIS TYRIMAS	39
3.1. Empirinio tyrimo metodologija.....	39
3.2. Tyrimo duomenų analizė	43
3.3. Diskusija	60
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS	63
SUMMARY	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
PRIEDAI	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė. Informantų duomenys.....</i>	<i>41</i>
<i>2 lentelė. Įtėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę veiksniai.....</i>	<i>44</i>
<i>3 lentelė. Įtėvių ir globėjų gaunama pagalba.....</i>	<i>46</i>
<i>4 lentelė. Sunkumai, su kuriais susiduria globėjai ir įtėviai.....</i>	<i>48</i>
<i>5 lentelė. Įtėvių ir globėjų pasiruošimas vaiko įvaikinimui ar globojimui.....</i>	<i>51</i>
<i>6 lentelė. Įtėvių ir globėjų socialinių paslaugų poreikis ir gavimas.....</i>	<i>52</i>
<i>7 lentelė. Aspektai, kurie padėtų įtėviams ir globėjams šiame procese.....</i>	<i>53</i>

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

<i>1pav. pav. Įvaikinimo procesas.....</i>	<i>18</i>
<i>2pav. pav. Tyrimo veiklos.....</i>	<i>39</i>
<i>1pav. pav. Tyrimo organizavimas.....</i>	<i>42</i>

PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SĄVOKOS

GIMK programa – globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo programa (Valstybinio audito ataskaita, 2014).

Globėjas – „tai fizinis ar juridinis asmuo, kuriam įstatymų nustatyta tvarka patikėta likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021).

Įtėviai – pilnamečiai, abiejų lyčių, darbingo amžiaus žmonės, neturintys tam tikrų sveikatos sutrikimų, neteisti bei tinkamai pasiruošę įvaikinti asmenys (LR civilinis kodeksas, 2000).

Įvaikinimas – galimybė suteikti naują šeimą vaikui, kuris negali augti biologinėje šeimoje. Tai teisinis procesas, kurio metu visos biologinių tėvų teisės ir pareigos yra perduodamos įtėvių šeimai. Įvaikinti vaikai praranda bet kokius teisinius ryšius su biologiniais tėvais ir tampa visateisiais naujos šeimos nariai (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023).

Socialinės paslaugos – „tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).

Vaiko globa (rūpyba) – „likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems“ (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

ĮVADAS

Temos aktualumo pagrindimas.

Apsisprendimas globoti ar įsivaikinti vaiką, reikalauja rimto apsisprendimo ir pasiruošimo, nes tai yra didelė atsakomybė. Šis sprendimas yra svarbus ne tik globojamiems ar įvaikintiems vaikams, jų tėviams ar globėjams, bet ir visai visuomenei. Tam, kad ši svarbų sprendimą priėmusių globėjų ir tėvių būtų kuo daugiau, reikia juos tinkamai motyvuoti, suteikti jiems tinkamą socialinę ir psichologinę pagalbą. Socialinių ir psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas globėjams ir tėviams yra labai aktualus, turintis didelę įtaką šeimų gerovei ir vaikų sveikatai. Globa gali reikalauti papildomų žinių ir paramos iš specialistų. Tokioms šeimoms gali prireikti pagalbos ir paramos, kad būtų užtikrinta vaikų emocinė ir psichologinė gerovė. Todėl tinkama socialinė ir psichologinė pagalba gali suteikti reikalingas žinias, įgūdžius, kaip geriau rūpintis įvaikintu ar globotiniiais vaikais. Dėl šių priežasčių svarbu analizuoti šią temą, skatinti ir palaikyti gerą socialinių ir psichologinių paslaugų prieinamumą globėjams ir tėviams.

Kaip nurodo Liobikienė ir Radvilienė (2009), priėmus sprendimą įsivaikinti ar globoti svetimą vaiką, visos šeimos susiduria su iššūkiais, tam tikromis krizėmis, be kurių šis procesas yra neatsiejamas, todėl labai svarbu, kad tėviams ir globėjams būtų suteiktos visos informavimo, konsultavimo paslaugos, visas reikalingas mokymas, emocinė parama ir visa pagalba kokios tik reikia, nes sudėtingame įvaikinimo ar globos procese socialinė ir psichologinė pagalba gali būti itin reikšminga įveikiant su tuo susijusias krizes.

2019-2021 m. buvo įvykdytas valstybinis veiklos auditas, kurio tikslas buvo įvertinti ar įvykę pokyčiai lemia geriausias vaiko interesus ir poreikius saugiai augti savo šeimoje, likusiems be tėvų globos – artimų giminaičių, globėjų ar tėvių šeimose. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaiko globos ir įvaikinimo sistema yra nerezultatyvi, kadangi 2021 m. 22,6 proc. visų nuolat globojamų vaikų augo įstaigose (7,6 proc. – vaikų globos namuose, 15 proc. – bendruomeniniuose vaikų globos namuose), nors tikslas buvo iš viso 10 proc. Trūksta efektyvesnės pagalbos šeimai ir vaikui, ypač kai vaikas auga nesaugioje aplinkoje ar yra globojamas laikinai ar nuolatinėje globoje. Taip pat stebima, kad paslaugos nėra teikiamos pagal individualius poreikius. Remiantis 2021 m. apklausa, 39 proc. globėjų nurodė, kad globos centre negavo reikalingų paslaugų, nors jų poreikis buvo. Be to, tarp 2019 ir 2021 m. 44 proc. atvejų asmenų rengimas tapti globėjais ar tėviais užtruko ilgiau nei 5 mėnesiai (iš 262 atvejų).

Remiantis Rittner et al., (2011) tyrimu, pastebėta, kad net pusė visų vaikų, patekusių į globą, per pirmuosius 2 metus priversti gyventi mažiausiai dvejose skirtingose gyvenamose vietose. Be to, nustatyta, kad daugiau nei 2 metus globos sistemoje esančių vaikų gyvenamoji vieta keičiasi

net 75 proc. atvejų. Toks nuolatinis gyvenamos vietos nestabilumas daugeliu atvejų neigiamai veikia vaikų emocinę būklę ir sveikatą. Tolimesniuose tyrimuose paaiškėjo, kad vaikai, susiduriantys su dažnais gyvenamos vietos pokyčiais, gali patirti įvairių sunkumų, įskaitant nerimą, depresiją, nuotaikos svyravimus ir problemų su elgesiu bei tarpasmeniniais santykiais (Rittner et al., 2011).

Įvaikinimą ar globą pasirinkusios šeimos dažnai susiduria su įvairiais iššūkiais dėl to, kad įvaikinti vaikai jau yra patyrę fizines ir psichologines traumas, kurios turėjo ilgalaikį poveikį jų gyvenimui. Kai šeimos neturi tinkamos paramos ir reikiamų paslaugų, tėviai ar globėjai gali būti dar labiau paveikti įtampos, baimės, bejėgiškumo jausmo ir nusivylimo (Child Welfare Information Gateway, 2012).

2018 m. atliktas tyrimas, kurį atliko Lietuvos globėjų ir tėvių asociacija (LGIA), parodė, kad šeimoms, kurios priima įvaikintus ar globojamus vaikus, mūsų valstybėje vis dar trūksta tinkamų paslaugų, įskaitant asmens sveikatos priežiūrą, švietimą, ugdymą, socialines ir teisines paslaugas. Dalis tėvių ir globėjų savo iniciatyva ieško pagalbos pas privačius specialistus, tačiau ne visi turi galimybių tai padaryti. Specialistų, turinčių daug praktinės patirties su įvaikintomis ar globojamomis šeimomis, Lietuvoje yra nepakankamai, ypač trūksta jų mažesniuose Lietuvos miestuose (Rimkus, 2019).

2020 m. spalio-gruodžio mėnesiais UAB „Factus“ kartu su nepriklausomais tyrėjais, mokslininkais ir savanoriais atliko išsamų multimetodinį socialinį tyrimą. Šio tyrimo metu vertinta tėviams ir globėjams teikiamų paslaugų kokybė, įskaitant paslaugų poreikį, prieinamumą ir pakankamumą. Tyrimo dalyviai dalinosi faktais ir neigiamomis patirtimis, susijusiomis su socialinėmis paslaugomis. Jų nuomone, visi įvaikinimo ir globos sistemos padaliniai turėtų veikti koordinuotai ir sutelktai, tačiau dažnai susiduriama su institucijų tarpusavio komunikacijos trūkumu. Kaip paslaugų gavėjai, jie dažnai patiria nukreipimą nuo vienos įstaigos į kitą arba gauna skirtingą informaciją iš skirtingų institucijų. Dėl šio nekoordinuoto ir nesklandaus institucijų bendradarbiavimo paslaugų prieinamumas ir kokybė yra apriboti.

ES šalys turi panašumą ir turi bendrą savybę, nes įvaikinimo ir globos sektoriuje labai aktyviai veikia nevyriausybinės organizacijos (NVO). Lietuvoje tėviai ir globėjai labai palankiai vertina NVO veiklą, renginius ir pagalbą, daugeliu atvejų netgi geriau nei valstybinių tarnybų veiklą. Tačiau dėl trūkstančių tradicijų, finansavimo nepastovumo ir projektinės veiklos cikliškumo NVO Lietuvoje nėra pakankamai integruotos į globos ir įvaikinimo sistemą, nors čia ir slypi didelis potencialas bei neišnaudotos galimybės. Lietuvoje trūksta įvairių lengvatų ir išmokų sistemų, įskaitant civilinio ir sveikatos draudimo bei mokesčių lengvatų sritis (remtasi Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis; UAB Factus dominus, 2020).

Įvaikinimo ir globos tema yra gana jautri ir visuomenei dar nepakankamai pažįstama, nes trūksta specialistų, informacijos ir motyvacijos tiems, kurie galbūt norėtų tapti ateities globėjais ar įvaikintojais. Todėl yra labai svarbu išsamiai išnagrinėti, aptarti ir atkreipti dėmesį į šią temą. Kaip pabrėžia Bass, Shields ir Behrman (2004), visų pirma svarbu suprasti ir įvertinti iškilusius sunkumus ir iššūkius, suteikti reikiamą informaciją ir mokymus, o vėliau užtikrinti kokybiškas gaunamas paslaugas, paramą ir palaikymą, atokvėpį ir kitas galimybes, siekiant užtikrinti globėjų ir tėvių stabilumą bei užkirsti kelią emociniam išsekimui.

Temos naujumas ir iširtumas.

Tema apie įvaikinimą ir globą nėra nauja, o yra plačiai nagrinėjama ir aktualizuojama visuomenėje bei akademinėje aplinkoje. Įvaikinimo ir globos procesai yra svarbūs ir sudėtingi aspektai šeimos politikos, vaiko gerovės bei socialinės paramos srityse. Ši tema siejasi su teisių apsauga, vaikų gerove, šeimos formavimu bei tėvystės vaidmeniu. Nepaisant to, kad tema yra nagrinėjama, vis dar trūksta tyrimų, susijusių su globos bei įvaikinimo procesais: tokiais kaip reikiamos paramos ir informacijos teikimas būsimiems globėjams, vaikų gerovės užtikrinimas globos institucijose ar šeimose bei globos politikos efektyvumas. Iširti šią temą yra svarbu siekiant geriau suprasti, kaip šis procesas veikia visuomenę ir individualius asmenis bei kokiais būdais galima tobulinti globos ir įvaikinimo sistemą.

Dėl šių priežasčių tema apie įvaikinimą ir globą vis dar yra svarbi, aktuali ir nuolat tyrinėjama tiek akademinėje, tiek praktinėje veikloje. Su kokiais sunkumais susiduria globėjai ir tėviai, kokį socialinių paslaugų poreikį jie patiria nagrinėja Raudeliūnaitė ir Urbikaitė, (2011); Liobikienė ir Radvilienė, (2009); Gvaldaitė (2017); Ilgūnienė (2009). Rimkus (2016), Vitkauskas (2010), Pabedinskienė (2004), Ivanauskienė, Kliknaitė (2008), Grigore (2016), Dzidolikiene (2009), taip pat skiria dėmesį globėjo ir jo šeimos socialinių paslaugų poreikiui išsiaiškinti. Su globa susijusias problemas analizuoja Rolock ir kt. (2009); Moyer ir Goldberg (2017); Costa ir Tasker (2018); Golding (2017); Eriksson (2016). Globos proceso motyvaciją ir lūkesčius nagrinėja Broady (2010); Kukauskienė (2000); Neamtu (2016); Felser (2006); Thompson, Marsland (2016); Lehman (2009); Matulevičiūtė (2005); Giedrimas (2014). Merkys ir kt., (2020) analizuoja įvaikinimo ir su juo susijusius įvairius procesus. Gudžinskienė ir Navaitis (2016) taip pat nagrinėja su įvaikinimu susijusius klausimus, tyrimo metu atskleidžia įvaikintojų poreikius. GIMK programos kursus, globėjų ir tėvių abejones nagrinėja Giedrimas (2014); Kazakauskaitė (2022); Chobhthaigh ir Duffy (2019).

Remiantis valstybės kontrolės atliktu auditu 2019–2021 m., buvo nustatyta, kad net 72 proc. visų savivaldybių nevertino tėvių ir globėjų paslaugų poreikio. Tyrimo metu paaiškėjo, jog daugelis šių savivaldybių nesuteikė reikiamų paslaugų nei globėjams, nei tėviams, nors toks

poreikis buvo akivaizdus, ypač psichologų ir psichiatrų specialistų, taip pat juntamas ir poreikis atokvėpio paslaugoms. Taip pat buvo pastebėta, kad nemažai tiriamųjų ne tik, kad negavo norėtų paslaugų, bet nežinojo ir nebuvo informuoti kokių paslaugų jie galėtų tikėtis ir kokios teisės jiems priklauso. Pagal šį tyrimą, matyti, kad net 80 proc. (48) savivaldybių neturi nuolatiniais globėjams skirtų socialinių paslaugų, o 87 proc. (52) savivaldybių neturi sąrašo su paslaugomis skirtomis įtėviams. Be to, net 68 proc. globos centrų neįvertino teikiamų paslaugų veiksmingumo. Kadangi nevertinamas nei paslaugų poreikis, nei jų veiksmingumas, globėjai ir įtėviai nėra informuojami apie galimybes gauti šias paslaugas, tai darbuotojai ne tik negali vykdyti savo pareigų tinkamai, bet ir nekuriama motyvacija potencialiems globėjams bei įtėviams.

Šis valstybės auditas atskleidė, kad ši tema yra pakankamai nauja ir dar nėra iširta bei plačiai nagrinėta, išryškėjo daug trūkumų ir problemų, susijusių su socialinėmis ir psichologinėmis paslaugomis šeimoms, kurios rūpinasi įvaikintais ar globotinais vaikais.

Tyrimo problema: yra susijusi su identifikuojamu poreikiu suprasti, su kokiais socialiniais ir psichologiniais iššūkiais susiduria globėjai ir įtėviai bei kokių paslaugų jiems trūksta, kokie yra šių paslaugų prieinamumo trukdžiai.

Probleminiai klausimai:

1. Koks yra socialinių, psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas globėjams ir įtėviams?
2. Kokie veiksniai motyvuoja tapti įtėviais ar globėjais?
3. Kokios socialinės, psichologinės pagalbos priemonės užtikrintų tėvių ir globėjų šeimos gerovę?

Atsakant į šiuos klausimus, analizuojant socialinių bei psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir įtėviams, bandoma suprasti, kaip galima geriau paremti šeimas, kurioms tenka rūpintis įvaikintais ar globotinais vaikais, ir identifikuoti būdus, kaip pagerinti šių paslaugų prieinamumą bei efektyvumą.

Tyrimo objektas: socialinės, psichologinės paslaugos globėjams ir įtėviams.

Tyrimo tikslas: nustatyti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir įtėviams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aprašyti globos ir įvaikinimo sampratas, globos ir įvaikinimo procedūros etapus ir reikalavimus, motyvus, bei psichosocialines problemas, su kuriomis susiduria globėjai ir įtėviai.
2. Išanalizuoti socialines ir psichologines paslaugas globėjams ir įtėviams.
3. Identifikuoti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir įtėviams.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analize siekiama aprašyti įvaikinimo ir globos procedūrų etapus, įtėvių ir globėjų motyvus, gaunamas socialines ir psichologines paslaugas, bei išskirti psichosocialines problemas, su kuriomis susiduria globėjai ir įtėviai.
2. Kokybinis tyrimas, pusiau struktūruoto interviu metodu apklausti 6 globėjai ar įtėviai, siekiant identifikuoti jų socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą.

1. ĮVAIKINIMO IR GLOBOS PROCESO TEORINĖ ANALIZĖ

Šiame skyriuje bus analizuojama įvaikinimo ir globos samprata, įvaikinimo ir globos procedūros etapai ir reikalavimai, įvaikinimo motyvai, bei globėjams ir įtėviams kylantys psichosocialiniai sunkumai.

1.1. Įvaikinimo ir globos sampratos

“Įvaikinimas - galimybė suteikti naują šeimą vaikui, kuris negali augti biologinėje šeimoje. Tai teisinis procesas, kurio metu visos biologinių tėvų teisės ir pareigos yra perduodamos įtėvių šeimai. Įvaikinti vaikai praranda bet kokius teisinius ryšius su biologiniais tėvais ir tampa visateisiais naujos šeimos nariai. Įvaikinimo dalyviai – vaikas ir įtėvių šeima. Biologiniai vaiko tėvai neturi jokių teisių į jų įvaikintą vaiką, įvaikinimo procesas yra konfidencialus. Bet kokia informacija, susijusi su įvaikintu vaiku, gali būti viešinama tik įtėviams leidus arba gavus teismo leidimą.“ (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2024).

Socialiniu požiūriu įvaikinimas yra procesas, kai žmonės nutaria priimti biologiškai ne savo vaiką į savo šeimą. Įtėviai ir įvaikintas vaikas turi vienodas teises ir pareigas, lygiai taip pat kaip ir biologiniai tėvai su savo vaikais. Įvaikinimo procese svarbiausia, kad vaikui suteikiamas saugumas, nauja aplinka, kurioje jis gali tobulėti, išmokti naujo elgesio ir bendravimo modelių, bei turėti galimybę savęs realizacijai ir pasaulio pažinimui (Eriksson, 2016).

Pasak Gončiarova ir Tamutienė (2016), įvaikinimas yra teisinė ir sudėtinga procedūra, kurios metu įvaikinamas vaikas išgyvena įvairius sudėtingus jausmus ir patiria elgesio sutrikimų. Ši procedūra suteikia įvaikinamam vaikui teises, kurios yra panašios į biologinių vaikų teises ir pareigas. Įvaikinamas vaikas gali būti, kai biologiniai tėvai negali toliau rūpintis vaiku, ir nauja šeima pasirenka jį įsivaikinti, bei prisiima atsakomybę už jo auginimą, auklėjimą ir gerovę. Įvaikinimas yra laikomas vienu iš būdų sudaryti nuolatinę ir stabilią aplinką vaikui augti ir vystytis. Įvaikinimo procedūros dėka, vaikai gauna visus teisinius ir socialinius privalumus, kuriuos turėtų jų biologiniai vaikai. Tai apima teisę į paveldėjimą, palaikymą, gyvenimo apsaugą ir kitas teises, taip pat įsipareigojimus, tokius kaip švietimas ir rūpinimasis vaiko gerove.

Įvaikinimas suteikia vaikui daugybę svarbių dalykų:

saugią ir mylinčią aplinką: įvaikinimas suteikia vaikui galimybę augti ir gyventi saugioje bei mylinčioje šeimoje;

šeimos jausmą: jis suteikia vaikui jausmą, kad priklauso tam tikrai šeimai, ir padeda formuoti savo tapatybę;

stabilumą: suteikia vaikui stabilumą ir saugumą, kurių gali stokoti, jei jis augtų be pastovių šeimos ryšių;

priežiūros ir paramos poreikių tenkinimą: teikia galimybę vaikui turėti šeimą, kuri sugebėtų tenkinti jo priežiūros ir paramos poreikius;

galimybę vystytis: suteikia galimybę vaikui vystytis fiziškai, emociškai, socialiai palankioje aplinkoje;

didelę šeimą: įvaikinimas gali suteikti vaikui papildomų brolių, seserų ar kitų šeimos narių;

galimybę įgyti gyvenimo įgūdžius ir vertybes: suteikia galimybę įgyti įvairių gyvenimo įgūdžių, vertybių ir pamokų, kurios padės jam įgyti žinių savarankiškumam gyvenimui;

galimybę turėti teisinį ir socialinį pripažinimą: įvaikinimas suteikia vaikui teisinį ir socialinį pripažinimą kaip šeimos nario, kuris gali būti labai svarbus jo savivokai ir tapatybei.

Iš esmės įvaikinimas suteikia vaikui galimybę turėti stabilų gyvenimą su mylinčia šeima, kuri jam padeda augti, vystytis, pasitikėti ir pažinti save, skatina savivertę, bei padeda pasiekti savo pilnatvę (Braslauskienė, 2002).

Vaikas, kurį galima įvaikinti, turi būti ne jaunesnis nei trys mėnesiai ir įrašytas į apskaitą kaip potencialus kandidatas įvaikinimui. Šį sąrašą rengia Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Asmuo, kuris nori tapti tėviu, gali būti Lietuvos Respublikos pilietis, užsienio pilietis, sutuoktiniai, iš kurių vienas yra Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas – užsienietis, arba asmuo be pilietybės, gyvenantis Lietuvoje. Šie asmenys turi pateikti raštišką prašymą įvaikinti vaiką ir atitinkamus dokumentus pagrindžiančius savo gyvenamąją vietą savivaldybės administracijai arba Tarnybos teritoriniam skyriui (remiantis „Dėl Asmenų, norinčių įvaikinti vaikus, ir galimų įvaikinti vaikų apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2022).

Vaiko globa gali būti paaiškinta skirtingais aspektais, iš teisinio ir edukacinio požiūrio. Teisiškai, globa yra susijusi su vaiku, kuriam trūksta tėvų priežiūros, ir laikoma civilinio teisės srities objektu. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau – LR CK) globa apibūdinama kaip „vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas, kai vaikas likęs be tėvų priežiūros gyvena šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos (rūpybos) institucijoje“. Žiūrint edukaciniu požiūriu, vaikų globa yra kaip auklėjimo forma, kai valdžios institucijos (pavyzdžiui, švietimo, sveikatos apsaugos ar socialinės rūpybos skyriai) sudaro susitarimą su piliečiais, pagal kurį be tėvų priežiūros esantis vaikas priimamas į šeimą kaip lygiavertis jos narys, o globėjai įsipareigoja jį edukuoti, rūpintis ir auklėti.

Kaip nurodo Gvaldaitė (2017), vaiko globa šeimoje - tai sudėtingas kompleksinis procesas, kurio tikslas yra užtikrinti vaiko geriausius poreikius ir interesus, kai jis netenka tėvų

globos. Šis procesas siekia suteikti vaikui saugią, pozityvią aplinką šeimoje, kurioje jis gali augti, vystytis ir gauti reikalingus išteklius bei palaikymą.

Remiantis LR Civiliniu kodeksu (2023), kuriame teigiama, jog pagrindinis globos siekis yra garantuoti vaiko auklėjimą ir priežiūrą taip, kad jis jaustųsi saugus, turėtų galimybę mokytis ir tobulėti. Dėl to yra svarbu surasti tokį globėją, kuriam tai labai rūpėtų, kuris gintų vaiko teises, teisiškai jį atstovautų, suteiktų stabilumą, tinkamas sąlygas gyventi, mokyti vaiką būti savarankišku, išpildyti vaiko poreikius susijusius su sveikata, amžiumi ir auklėjimu. (LR CK, 2023).

LR CK (2023) pabrėžiama, jog vaiko globa turi būti įvertinta vadovaujantis šiais esminiais principais:

- svarbiausia vaiko interesai;
- jeigu atitinka vaiko interesus, tai pirmumo teisę tapti globėjais turi vaiko artimi giminiaičiai;
- vaiko globa šeimoje;
- brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus;
- vaiko aplinkos ir globos (rūpybos) vietos pastovumas.

Vaiko įtėvis ir globėjas turi:

- garantuoti, jog vaikas bus fiziškai ir psichiškai saugus;
- rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi;
- auklėti vaiką;
- bendradarbiauti su valstybės ir savivaldos institucijomis susijusius su vaiku ir jo interesais, kartu spręsti iškilusias problemas;
- užtikrinti vaiko laisvalaikį, atsižvelgiant į jo amžių, sveikatą, išsivystymą bei poreikius.;
- ruošti vaiką savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje, pilietinėje visuomenėje ir valstybėje (LR CK, 2023).

Pagal šią informaciją matyti, jog laikinajai vaiko globai nustatyti reikia remtis administracine tvarka, o nuolatinei globai jau yra reikalingas teismo sprendimas. Apibendrinus, įvaikinimo tikslas, kad vaikas įsilietų į šeimą ir taptų lygiavertis šeimos narys, sukūręs tvirtus ir ilgalaikius ryšius, kai tuo tarpu laikina globa yra siekis galiausiai sugrąžinti vaiką į jo prigimtine šeimą.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (JTGTK) nustatomos pagrindinės teisės ir principai, skirti vaikams visame pasaulyje. Konvencija įtvirtina daugybę vaiko teisių, įskaitant teisę į gyvybę, išgyvenimą, sveikatą, šeimos gyvenimą, apsaugą nuo prievartos, teisę į išsilavinimą ir kt. Dėl vaiko globos JTGTK nustato, kad kiekvienas vaikas turi teisę į tinkamą gyvenimą ir vystymąsi, kuriame būtų užtikrinta jo gerovė. Be to konvencija nustato, kad valstybės narės privalo imtis visų

būtinų priemonių, kad užtikrintų vaiko apsaugą ir gerovę, įskaitant priemones, skirtas atitinkamam priežiūros ir globos lygiui. JTVTK taip pat nustato, kad vaiko interesus turi būti pagrindinis sprendimų, susijusių su juo, dėl priežiūros ir globos priėmimo kriterijus. Sprendimai dėl vaiko priežiūros ir globos turėtų būti priimami atsižvelgiant į jo gerovę ir poreikius, ir visada turėtų būti siekiama geriausio jo intereso. (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija 1995). Taigi, JTVTK pabrėžia svarbią vaiko teisę į tinkamą gyvenimą ir priežiūrą, o valstybės narės, kurios yra konvencijos šalys, privalo laikytis šių nuostatų ir užtikrinti, kad vaikai būtų apsaugoti ir globoti atitinkamai.

Remiantis Vitkausku (2010) pažymėtina, kad būtina užtikrinti, jog laikinoji vaiko globa netruktų neribotą laiką, kad vaikas galėtų augti savo šeimoje ir taip nebūtų pažeidžiamas jo interesus. Valstybės politikos koncepcijoje dėl vaiko gerovės (2003) taip pat yra pabrėžiama, kad „vaikas, kuris gali būti auginamas šeimoje arba įvaikinamas, neturėtų ilgalaikiai gyventi institucijoje“. Kitu aspektu, šios globos formos yra nepriklausomos, o visa esmė yra be tėvų globos likusio vaiko tinkamas vaiko auklėjimas, jo saugumas, interesai ir teisės (Pabedinskienė, 2004; Ivanauskienė, Kliknaitė, 2008).

Pasak Vitkausko (2010), labai svarbu padaryti viską, suteikti reikiamas sąlygas, kad vaikas turėtų galimybę būti įvaikintas, nes tai vaikui suteikia didesnę stabilumą, saugumą, teisinę garantijas, galimybes, nei būti globojamam. Nors globa ir įvaikinimas iš pažiūros atrodytų labai panašūs, abiejų tikslas suteikti vaikui saugią aplinką ir juo rūpintis, tačiau įvaikintas vaikas turi daug daugiau pranašumų.

Kaip nurodo Rimkus (2016), įvaikinimo procesas visai kitos nei globos. Nepaisant, kad šie procesai atsirado dėl labai panašaus tikslo, bet pagrindinė esmė ta, įvaikintas vaikas tampa pilnaverčiu šeimos nariu, su visomis teisėmis ir garantijomis lyg biologinis vaikas, sukurdamas su įtėviais šeimos santykius, o globojamas vaikas šeimoje yra laikinai, iki kol grįžta į savo šeimą, būna įvaikintas, sulaukia pilnametystės ar sudaro santuoką.

Remiantis Eriksson (2016) įžvalgomis, nors globos ir įvaikinimo priežiūros formos yra labai panašios, bet jų pasekmės skirtingos. Globėjas nėra toks įpareigotas kaip įtėvis, jam pablogėjus gyvenimo sąlygoms jis gali būti nušalintas nuo pareigų, jo globa gali priklausyti nuo įvairių faktorių tokių kaip turtingas padėtis, sveikatos būklė ir pan. Pasikeitus globėjo gyvenimo sąlygomis jis gali nebetęsti globos ir atsisakyti šių pareigų, grąžinant globotinį prižiūrėti valstybei. Taip pat globėjas negali uždrausti vaikui matytis su biologiniais tėvais ir turi sukurti sąlygas su jais bendrauti jei tik tai nepažeidžia jo intereso.

Vaikų įvaikinimą ir globą reglamentuoja skirtingi Civilinio kodekso skyriai, juose nurodoma, kad vaiką įsivaikinančiai šeimai yra taikomi daug griežtesni reikalavimai nei globėjams,

be to, jiems nepriklauso speciali globos pašalpa. Įvaikinimas ir globa yra skirtingos teisinės kategorijos, kurios taikomos, kai vaikas negali būti prižiūrimas savo biologinių tėvų. Įvaikinimas yra teisinė procedūra, kuria galima suteikti vaikui naują teisinę šeimą, pakeičiant biologinius tėvus įvaikinimo procesu, šis procesas yra ilgesnis ir sudėtingesnis, reikalaujantis teisinių procedūrų, teismo sprendimo, bet todėl suteikia naujus teisinius ryšius tarp įvaikinamo vaiko ir įvaikintojų. Globa yra laikina arba nuolatinė priemonė suteikti vaikui priežiūrą ir saugumą, kai biologiniai tėvai dėl įvairių priežasčių negali tinkamai pasirūpinti vaiku. Globėjai negauna visų tėvų teisių, o globos proceso metu biologiniai tėvai gali išlaikyti tam tikras teises arba vėliau sugrįžti prie vaiko priežiūros. Taip pat globos tikslas yra grąžinti vaiką biologiniams tėvams, ir nors globėjams suteikiamos socialinės ir teisinės pagalbos priemonės, bet visas procesas skiriasi nuo įvaikinimo proceso ir globėjai neturi tokio teisinio statuso kaip įvaikintojai. Taigi, įvaikinimas yra ilgesnis ir galutinis teisinis procesas, suteikiantis vaikui naują teisinę šeimą, o globa yra laikina arba nuolatinė priemonė suteikti vaikui priežiūrą, bet be visų teisinių pasekmių, kurių suteikia įvaikinimas (Giedrimas, 2014).

Globėjo ir įtėvio statuso skirtumas yra labai ryškus. Šis skirtumas pasireiškia ne tik objektyviai, bet ir subjektyviai, ir, be to, pagal autorių nuomonę, Lietuvoje jis yra suvokiamas kaip diskriminacinis. Įtėviai įsivaikinę vaiką praranda visas išskirtines socialines paslaugas, finansines išmokas ir įvairias lengvatas, nes po įvaikinimo procedūros, įtėviai su vaiku tampa įprastine visuomenės šeima, kuriai priklauso tik tos lengvatos ir parama kaip kiekvienai įprastai šeimai auginančiai vaikus mūsų šalyje. Tuo tarpu globėjai gali naudotis tik jiems priklausančiomis išskirtinėmis sąlygomis, įvairiomis lengvatomis ir finansine parama, kai įsivaikinusi vaiką šeima viso to netenka (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija; UAB Factus Dominus, 2020).

Apibendrinant galima sakyti, jog įvaikinimas ir globa yra skirtingos sąvokos, kurios skiriasi savo tikslais, tačiau abi susijusios su vaikų priežiūra. Įvaikinimo tikslas yra teikti namus vaikui, kuris negali gyventi su savo biologiniais tėvais dėl įvairių priežasčių, pvz., tėvų mirties, vaiko apleidimo arba netinkamų gyvenimo sąlygų, o globos tikslas yra suteikti laikiną arba ilgalaikę priežiūrą vaikui, kuris negali gyventi su savo biologiniais tėvais dėl laikinų sunkumų ar nelaimingų aplinkybių, bet kurių biologiniai tėvai iš principo gali atkurti vaiko priežiūrą. Svarbu tai, kad tiek įvaikinimas, tiek globa turi būti pagrįsti vaiko gerove ir interesais. Jų tikslas yra suteikti vaikui saugią ir mylinčią aplinką, kuri leistų jam augti ir vystytis.

1.2. Įvaikinimo ir globos procedūros etapai ir reikalavimai

Lietuvoje ir kitose ES šalyse šiuo metu laikomasi vieningos įvaikinimo nuostatos. Nuostatas galima apibūdinti kaip labai humaniškas, naujoviškas, kurių svarbiausias principas šviesi globojamo ar įvaikinto vaiko ateitis. Bendros nuostatos dėl kurių sutariama yra tokios (Merkys ir kt., 2020):

- svarbiausias yra vaikas ir jo gerovė, tarnybos ir specialistai dirba išvien, kad visos paslaugos kurių reikia vaiko labai būtų suteiktos;
- stengiamasi sukurti tarptautinę strategiją, siekiant mažinti disproporciją tarp šių šeimų paklausos ir vaikų pasiūlos. Ypatingai norima įsivaikinti kuo jaunesnius vaikus, kurie yra sveiki, be rimtų sveikatos sutrikimų;
- visose šalyse ta pati sistema: suteikiamos paslaugos, konsultacijos, mokymai, įvairi pagalba kurios reikia globėjams ir tėviams;
- nutarta, jog įvaikinto vaiko šeima turi niekuo nesiskirti paslaugomis, išmokomis, teisiniais aspektais nuo biologinės šeimos statuso.

Taip gaunasi nediskriminavimo teisinė norma, nes dažniausiai patys tėviai siekia tokio sprendimo, nes jei šeima gautų viešąsias lengvatas, tai galėtų kelti pavojų įvaikinimo konfidencialumui, kai siekiama jį išsaugoti. Tačiau Lietuvos tėviai patiria nepalankesnę finansinę padėtį lyginant su globojančiomis šeimomis, nes globėjais finansiškai labiau verta būti nei tėviais (Merkys ir kt., 2020).

Nuo 2018 m. mūsų šalyje vyko perversmas tiek įvaikinimo, tiek laikinosios ir nuolatinės globos srityse. Buvo įvykdyta daug naujovių, reagavimas į smurtinius pranešimus ir pažeidimus tapo daug greitesnis, vaiko teisių apsauga tapo garantuojama per 24 valandas, taip pat vaiko teisių apsaugos skyriai visoje Lietuvoje turėjo tapti pavaldūs Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai. Visos šalies savivaldybėse vaiko teisių pažeidimo nagrinėjimo standartas tapo vienodas, taip pat atsirado globos centrai, kurie įpareigoti teikti paslaugas globotiniams ir įvaikiams, jų globėjams ir tėviams ir visiems norintiems jais būti (Valstybės kontrolė, 2022).

Įvaikinimo procesas susideda iš dviejų pagrindinių etapų, kuriuos numato teisės aktai. Pagal Valstybės kontrolės valstybinę audito ataskaitą "Įvaikinimo organizavimas" (2014), įvaikinimo procesas apima šias stadijas:

1. Ikiteisminis procesas: šio etapo metu įvertinama galimybė įvaikinti vaiką, įskaitant vaiko rengimą į įvaikinimą, patikrinimą, ar būsimi tėviai yra tinkami, ir vaiko parinkimo procedūrą.

2. Teisminis procesas: šio etapo metu asmenys, norintys įsivaikinti vaiką, teikia pareiškimą dėl įvaikinimo apylinkės teismui ir procesas užbaigiamas, kai įsigalioja apylinkės teismo sprendimas, kaip teigia Valstybės kontrolės valstybinė audito ataskaita (2014).

Kaip paaiškina Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022), norint tapti įvaikintoju, asmenims reikia atitikti tam tikrus kriterijus:

Amžius. Įvaikintojai turi būti pilnamečiai ir darbingo amžiaus, tai yra sugebantys suprasti savo veiksmų pasekmes ir prisiimti atsakomybę. Tačiau išimtiniais atvejais teismas gali leisti įvaikinti ir vyresniems asmenims, atsižvelgdamas į vaiko interesus ir konkrečias bylos aplinkybes.

Išimtinės situacijos gali būti tokios:

- Kai vienas iš sutuoktinių yra pakankamai jaunas, o kitas – vyresnis, bet turi pakankamai geros fizinės ir psichinės būklės, kad galėtų auklėti vaiką.
- Kai vyresni įvaikintojai nori įvaikinti vyresnį vaiką, ypač jei jis jau aštuonerių metų ar vyresnis.
- Kai vyresni įvaikintojai nori įvaikinti vaiką, kuris ilgą laiką gyveno su jais.
- Kai įvaikintoją su vaiku sieja giminystės ryšiai.
- Kai įvaikinamas sutuoktinio vaikas.

Įtėvio ir įvaikinto vaiko amžiaus skirtumas turėtų būti tarp ne mažesnis kaip 18 metų. Tačiau įvaikinant sutuoktinio vaiką, šis skirtumas sumažinamas iki 15 metų.

Sveikata. Asmuo, kuris siekia įvaikinti vaiką, turi būti veiksnus ir neturėti sunkių ligų.

Teistumas. Ketinant įvaikinti asmenį, jo teistumą ir galimus administracinius teisės pažeidimus tiria Tarnybos teritorinės skyriaus Informacijos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, taip pat teritorinė policijos įstaiga.

Be to, GIMK darbuotojai vertina sąlygas, kurios užtikrintų, kad yra atsižvelgiama į visų vaikų poreikius ir įvaikintas vaikas galėtų lygiaverčiai augti šeimoje kartu su kitais vaikais. Būtinasis vertinimas ar gyvenamoji aplinka yra saugi, ar ten yra tinkamos gyvenimo sąlygos, ar šeima turi pakankamai pajamų, kad užtikrintų tiek savo, tiek ir įvaikinto vaiko visavertį gyvenimą (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022).

Įvaikinti neleidžiama:

- biologinių vaikų, brolių ir seserų;
- tiems, kuriems dėl jų kaltės panaikintas globėjo statusas, apribota tėvystė, ar kurie yra pripažinti ribotai ar visiškai neveiksniais;
- nesusituokusiems asmenims įvaikinti to paties vaiko;

Tik išimtiniais atvejais suteikiama galimybė įvaikinti vaiką vienam iš sutuoktinių ar nesudariusiems santuokos asmenims, bei vienišam asmeniui. Šią išimtį gali suteikti teismas, jei abu sutuoktiniai nesiemia įvaikinti vaiko arba siekiantieji įvaikinti sutuoktiniai negali įvaikinti dėl

to, kad tai prieštarautų vaiko interesams (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022).

Kai Lietuvoje gyvenančios šeimos, kurios yra Lietuvos Respublikos piliečiai, siekia įvaikinti vaiką, joms tam reikia pasiruošti apie keturis mėnesius. Per tris mėnesius vyksta mokymai, o mėnuo skiriamas dokumentams tvarkyti. Įvaikinimo procedūros trukmė priklauso nuo to, kokio amžiaus, lyties ir sveikatos yra pageidaujamas vaikas, taip pat nuo to, kiek vaikų šeima nori įvaikinti. Užsienio piliečiai Lietuvoje gali įvaikinti tik tam tikrus vaikus, turinčius ypatingus poreikius, tokius kaip rimti sveikatos sutrikimai, vyresnio amžiaus vaikai (nuo 7 metų), arba vaikų grupes su trimis ar daugiau brolių ir seserų. Svarbu paminėti, kad įvaikinimo procedūros Lietuvoje yra nemokamos (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022).

Pasak valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2023), norint tapti įtėviu, reikia įveikti keletą pagrindinių žingsnių:

1. pirmiausiai reikia kreiptis į savo apylinkės savivaldybę arba į tarnybos teritorinį skyrių dėl noro tapti įtėviu;
2. tarnybos teritoriniam skyriui arba savivaldybės administracijai reikia pateikti keletą dokumentų:
 1. prašymą įsivaikinti, kuriame reikia nurodyti savo asmens duomenis, gyvenamąją vietą, šeimyninę padėtį, darbo vietą, įvaikinimo motyvą, kokios sveikatos būklės, lyties ir amžiaus pageidaujamas įvaikinti vaikas;
 2. sveikatos pažymą ar jos kopiją;
 3. santuokos dokumentus ar įrodymus, kad santuoka pripažinta negaliojanti (dėl ištuokos, gyvenimo skyriumi, sutuoktinio pripažinto neveiknumo, dingimo, ar sutuoktinio mirties).
3. duomenis apie ketinančiojo įsivaikinti ar kartu gyvenančio asmens teistumo ir administracinius pažeidimus;

Kai gaunami reikiami dokumentai, vyksta pasiruošimo įvaikinti patikra.

Tikrinamas asmens veiksnumas;

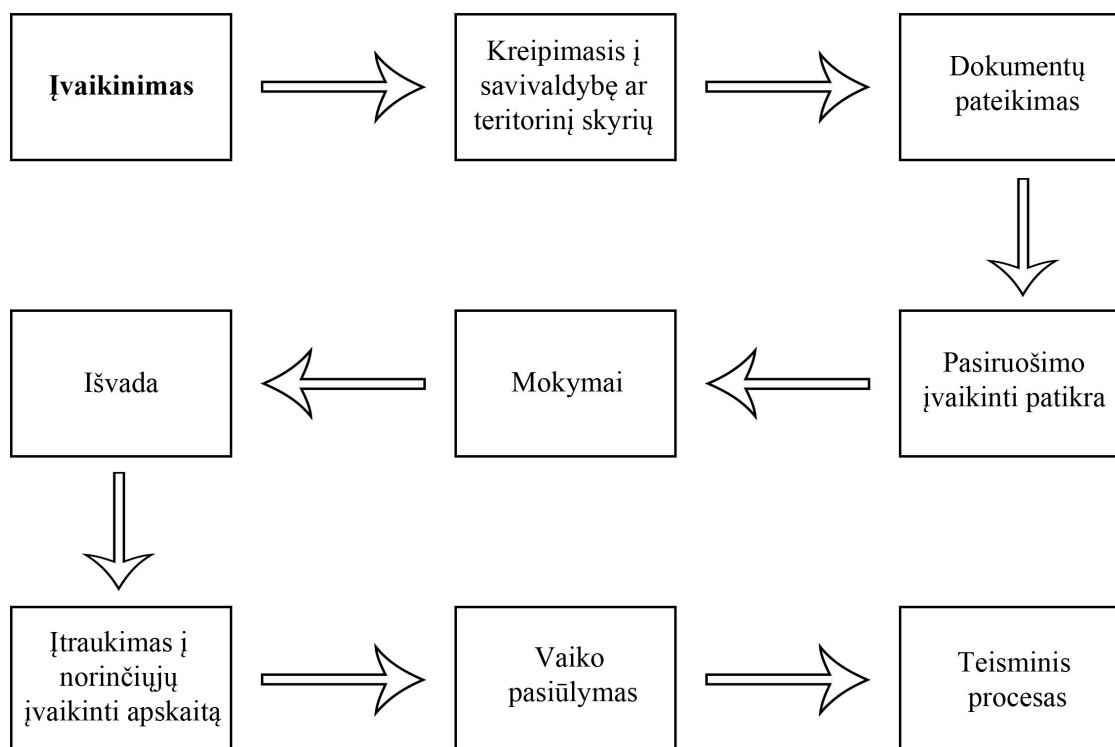
Tėvų valdžios (ne)apribojimas;

Ankstesnė asmens globojimo patirtis;

Asmens nusižengimai ir teistumas.

Pateiktų dokumentų vertinimas atliekamas per ne ilgiau kaip 20 darbo dienų nuo rašytinio prašymo norint įvaikinti vaiką. Jei tarnybos teritorinis skyrius nustato, kad egzistuoja minėtosios sąlygos arba kiti svarbūs aspektai, per 3 darbo dienas pranešama, kad pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimas negali būti tęsiamas.

4. Pradedami būsimų tėvių mokymai, kurie trunka ne ilgiau nei 3 mėnesiai. Mokymų programa apima 7 grupinius susitikimus ir ne mažiau kaip 2 individualius susitikimus būsimųjų tėvių namuose. Tarnybos atestuoti specialistai per grupinius ir individualius susitikimus vertina būsimųjų tėvių motyvaciją bei padeda suvokti šeimos galimybes ir pasirengimą įvaikinti vaiką, remdamiesi GIMK programos 5 gebėjimų sritimis.
5. Išvados dėl pasirengimo tapti tėviu pateikiamos per 20 darbo dienų nuo mokymų pabaigos ir galioja 24 mėnesius. Jei išvada yra neigiama, asmenys norintys įsivaikinti vaiką gali ištaisyti priežastis dėl kurių įvykdytas toks sprendimas ir iš naujo kreiptis dėl naujo patikrinimo.
6. Įrašymas į norinčių įsivaikinti asmenų sąrašą.
7. Norintiems pati tėviams pateikiamas vaiko pasiūlymas, kuriame informuojama apie vaiko asmens duomenis, vardą, lytį, kilmę, praeities istoriją, sveikatą, poreikius. Jei būsimiems tėviams apibūdintas vaikas tinka, jie turi teisę su juo susipažinti, jei atsisako ir pagrindžia savo sprendimą, tai šeimai siūlomas kitas vaikas labiau atitinkantis jų poreikius.
8. Įvaikinimo teisminis procesas (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2023).

Įpav. Įvaikinimo procesas (sudaryta darbo autorės, remtasi valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2023)).

Kaip nurodo Kazakauskaitė (2022), norint tapti tėvais, taip pat šeimai reikia palaikyti ryšį su socialiniu darbuotoju. Būtent jis yra tas žmogus kuris turi žinoti tėvių motyvus, jų galimybes, įvertinti sąlygas ir lankytis jų namuose, nes socialinis darbuotojas galiausiai teikia savo išvadą ir pastebėjimus. Procesas yra gana ilgas ir sudėtingas, bet šios priežastys lemia tai, kad socialinis darbuotojas gali surasti tai šeimai tinkamiausią vaiką ir padėti įvaikinimo procedūroje.

Nuo 2012 metų Lietuvoje įgyvendinama GIMK programa, kuri skirta rengti ir atestuoti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos socialinius darbuotojus. Šios programos metu tėviai ir globėjai gauna ypatingą mokymą, kuris padeda jiems įgyti naujų žinių ir perspektyvų šeimos globos ir įvaikinimo procese. Šių mokymų metu keičiasi jų požiūris į vaiko poreikius, įgūdžiai geriau orientuojasi į vaiko gerovę, suteikdami jai prioritetą (Kazakauskaitė,2022).

Šeimoms, siekiančioms įvaikinti vaikus, svarbu gauti kokybišką pagalbą ir mokymus iš GIMK programos socialinių darbuotojų. Šie specialistai dalyvauja suvedimo su vaiku procese, teikia psichologinę bei socialinę paramą šeimoms ir teikia konsultacijas. Šios mokymų programos esmė - pasirengti būsimus ar jau esamus globėjus įvaikinimo procesui. Programoje jie mokomi suprasti vaiko poreikius, susidūrus su vaiko praeities traumomis ir elgesio ypatumais bei sužino, kur kreiptis, jei kilo sunkumų (Valstybinio audito ataskaita, 2014). Tačiau, jei šeimos dalyvauja mokymuose tik formaliai arba paviršutiniškai, jos gali neadekvačiai pasiruošti įvaikinimo iššūkiams. Toks neadekvatus pasirengimas gali lemti stiprias krizes, nusivylimą ir lūkesčių neišsipildymą tiek vaikams, tiek pačioms šeimoms (Chobhthaigh ir Duffy, 2019).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2022) nurodymuose pažymima, kad GIMK programos mokymai yra sukurti tiems asmenims, kurie siekia globoti, įvaikinti ar rūpintis vaiku, nes šie mokymai orientuoti į paslaugų teikimą tėvams, globėjams, taip pat budintiems globotojams ir tiems kurie dirba bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2022) nurodo, kad GIMK programos mokymai siekia ugdyti bei stiprinti asmenis, ketinančius globoti, rūpintis, įvaikinti vaiką, teikti vaikų priežiūros paslaugas ar dirbti bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kad jie įgytų penkis būtinus gebėjimus:

- Užtikrinti saugią aplinką ir patenkinti fizinius poreikius.
- Tenkinti vaiko poreikius ir kompensuoti raidos sunkumus.
- Rūpintis vaiko ryšiais su biologine šeima.
- Padėti vaikui užmegzti saugius ir ilgalaikius ryšius.

- Bendradarbiauti sprendžiant vaiko ir šeimos problemas.

Norint tapti globėju, pagrindiniai etapai yra:

- Sprendimo priėmimas.
- Reikiamos informacijos surinkimas.
- Konsultacijos dėl globos.
- Gaunama sveikatos pažymą (046a) iš savo gydymo įstaigos.
- Reikiamų dokumentų teikimas gyvenamosios vietos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritoriniame skyriuje, kur pradama globos šeimoje procedūra.
- Laukimas, kol dokumentai persiunčiami ir išnagrinėjami specialistų teritoriniame skyriuje.
- Po teigiamo pradinio dokumentų vertinimo, gaunamas pakvietimas į mokymus globos centre kartu su sutuoktiniu arba kartu gyvenančiu asmeniu. Šie mokymai trunka ne ilgiau kaip 3 mėnesiai, per kurį laikotarpį specialistai lankosi būsimų globėjų namuose individualiems pokalbiams.
- Po mokymų pabaigos, per 10 darbo dienų specialistai parengia išvadą dėl pasirengimo vaiko globai.
- Gavus teigiamą išvadą, skambučio laukimas iš globos centro su pranešimu apie vaiko ar vaikų poreikį, supažindinimas su dokumentais ir informacija, dar vėliau – susitikimai ir galutinis sprendimas dėl globos (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2019).

Kaip nurodo LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022), norint tapti globėjais reikalingas: amžius nuo 21 iki 65 metų (išskyrus atvejus, kai vaiką globoja artimi giminaičiai); būtina išklausti iki 3 mėnesių trukšiančius mokymus, kurie paruošia būsimus globėjus; užtikrinti tinkamas sąlygas vaikui augti, įskaitant tinkamą būstą (kuris gali būti nuomotas); būti veiksniam asmeniui, kuriam nebuvo apribota tėvų valdžia arba nebuvo nušalintas nuo globėjo pareigų; nesirgti ligomis, kurios trukdytų tinkamai atlikti globos pareigas.

Apibendrinant, ilgalaikė globa skirta vaikui įsilieti į šeimą sukuriant stabilius santykius su jį globojančiu asmeniu, kai tuo tarpu laikinoji globa yra skirta su tikslu vaiką grąžinti į jo biologinę šeimą. Nuolatinei globai yra reikalingas teismo sprendimas, o laikinoji vaiko globa gali būti sprendžiama administracine tvarka. Vitkausko (2010) teigimu, svarbiausia yra, kad laikinai globojant vaiką, tas etapas neužsitęstų ir taip nenukentėtų vaiko interesai augti šeimoje.

Šeimoms, kurios globoja vaikus, bei globėjams, įtėviams ir kitiems šeimos nariams ar asmenims, siekiantiems tapti šeimos nariais, kiekvienoje savivaldybėje nuolat teikiama Valstybės

vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tam paruoštų ir atestuotų asmenų, specialistų pagalba. Ši pagalba skirta, kad būtų pasirūpinta globojamų, įvaikintų vaikų mokymusi, ugdymu, jų rūpinimusi ir tinkama priežiūra (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2023).

Vitkauskas (2010) pažymi, kad asmeniui, kuris nori tapti vaiko globėju, keliami ypatingi reikalavimai. Svarbu, kad jo sveikatos būklė, asmeninės savybės ir gebėjimas bendrauti su vaiku atitiktų numatytus standartus, taip pat svarbu turėti tinkamas buitines ir gyvenimo sąlygas. Šie reikalavimai yra nustatyti siekiant apsaugoti vaiką nuo galimos emocinės ir psichologinės įtampos bei streso, kurie gali kilti augant globėjo šeimoje.

Apibendrintai galima sakyti, kad globoti ir įvaikinti vaikus gali įvairūs asmenys ir šeimos, kurie atitinka tam tikrus reikalavimus. Įvairūs reikalavimai skiriasi pagal tai ar norima įvaikinti ar globoti vaiką, tačiau bendrieji principai yra panašūs, nes asmenys turi atitikti tam tikrą amžių, taip pat ar potencialūs įvaikintojai ar globėjai gyvena santykinai stabilioje šeimoje ir gyvenamojoje aplinkoje, tai apima finansinę stabilumą, tinkamas gyvenimo sąlygas ir psichologinį pasirėngimą rūpintis vaiku, taip pat svarbi sveikatos būklė, nes siekiama užtikrinti, kad būtų užtikrinta tinkama priežiūra vaikui ir pan. Svarbiausia, kad visos šios sąlygos yra nustatomos tam, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė ir saugumas. Abejose procedūrose svarbiausias prioritetas yra vaiko gerovė, saugumas ir priežiūra. Procedūros griežtai reguliuojamos, siekiant užtikrinti, kad potencialūs įvaikintojai ar globėjai atitiktų tam tikrus standartus ir galėtų suteikti vaikui tinkamas gyvenimo sąlygas.

1.3. Įvaikinimo ir globos motyvai

Motyvacija yra kompleksiškas procesas, kuris skatina veiksmus, nukreipia elgesį ir palaiko pastangas siekiant įgyvendinti tikslus (Kukauskienė, 2000).

Motyvacija tai vidinė arba išorinė jėga, kuri verčia mus veikti arba siekti tam tikro tikslo. Tai energija, kuri mus skatina ir įkvėpia judėti į priekį bei siekti savo tikslų. Motyvacija tai kompleksiškas psichologinis reiškiny, kuris gali būti skirtingas kiekvienam žmogui ir priklauso nuo įvairių veiksnių, įskaitant vertybes, tikslus, poreikius ir patyrimus. Motyvacija gali būti trumpalaikė ar ilgalaikė, o jos stiprumas gali kisti priklausomai nuo situacijos ir sąlygų. Tai svarbus veiksnys siekiant sėkmės ir pasiekiant asmeninius bei profesinius tikslus (Kairys ir kt. 2017). Motyvacija skirta ne tik tenkinti pagrindinius fiziologinius, bet ir aukštesnius poreikius, tokius kaip

saugumas, pripažinimas ir savirealizacija. Motyvacija gali skatinti žmones siekti savo tikslų ir vystytis asmeniniame ir profesiniame gyvenime.

Pasak Maslow (2006), poreikiai yra esminiai žmonių motyvavimo veiksniai, nes jie skatina žmones veikti tam, kad patenkintų savo poreikius. Motyvacija, kurią sukelia poreikiai, gali būti vidinė arba išorinė. Vidinė motyvacija yra susijusi su asmeniniais interesais, pasiekimais ir siekiais, o išorinė motyvacija yra susijusi su išoriniais veiksniais ir jų poreikių tenkinimu.

G. Felser (2006) teigia, kad vidinė motyvacija yra grįsta intrinziniais veiksniais. Kiekvienas asmuo suteikia reikšmę tam, kas jam svarbu, ir stengiasi pasiekti tai, ko siekia, nukreipdamas dėmesį į savo vidinius jausmus. Priešingai, išorinė motyvacija yra paremta išoriniais veiksniais, tokiais kaip aplinka arba atvejais kai galima gauti naudos ar išvengti praradimų.

I. Lehman (2009) teigia, kad motyvacija iš vidaus būna tada, kai žmogus įtraukiamas į veiklą dėl įdomumo, malonumo ar susidomėjimo, o ne dėl išorinio spaudimo. Tokiu atveju jokių išorinių paskatų nereikia. Motyvacija kuri yra iš vidaus, laikoma pati stipriausia ir vertingiausia, nes žmogus veikia dėl savo asmeninių siekių ir troškimų, o ne tik dėl išorinio naudos ar nuostolių. Tačiau kartais žmonės gali būti skatinami veikti išoriniais veiksniais, kurie jiems nėra asmeniškai svarbūs. Norint įvaikinti ar globoti vaiką labai svarbu kokie motyvai skatina žmones priimti tokį sprendimą, nes būtent jie dažniausiai ir nulemia įvaikinimo ar globos sėkmę (Genienė, Nedveck, 2021).

Motyvus yra vidinis arba išorinis veiksnys, kuris skatina ir nukreipia veiksmus, siekiant tam tikro tikslo arba pasiekiant tam tikrą rezultatą. Jis gali būti siejamas su asmeniniais tikslais, vertybėmis, poreikiais arba išoriniais stimulatoriais, pasiekimais. Motyvacija skatina žmones veikti, tenkinti savo poreikius ir siekti savo tikslų. Tai kompleksiškas procesas, kuris gali būti įtakojamas daugybe veiksnių (Lešinskienė ir kt. 2017).

Asmenų, norinčių globoti vaikus motyvai yra labai įvairūs ir individualūs. Vieni jaučia norą vaikui suteikti šeimą ir meilę, stabilumą, paramą, suteikti šiltą, rūpestingą šeimyninę aplinką vaikui, kuris gali būti paliktas be tėvų globos. Kiti nori patirti tėvystę ir jaučia socialinę atsakomybę, įsipareigojimą padėti tiems, kuriems jų pagalba reikalinga. Globėjai gali jausti, kad globa yra jų būdas prisidėti prie bendruomenės gerovės ir padėti tiems, kurie yra pažeidžiami. Dar kitiems, globa suteikia galimybę patirti tėvystę arba rūpinimąsi vaiku, neturint biologinio vaiko. Tačiau yra ir tokių, kuriems globa yra naudinga dėl finansinių paskatų, visuomenės požiūrio ar norint kažkam įtikti (Genienė, Nedveck, 2021).

Liobikienė, Radvilienė (2009) išskiria du globos ir įvaikinimo motyvus:

1. Motyvai, susiję su globėjų ar tėvių bei jų šeimos poreikių patenkinimu, pvz., siekiant palaikymo ir paramos senatvėje, mažinant vienišumo jausmą ar išreiškiant motinystės instinktus.
2. Motyvai, kurių pagrindas yra vaiko poreikių tenkinimas, kai vaikas yra įvaikinamas dėl jo pačio poreikių.

D. Matulevičiūtė (2005), globos ir įvaikinimo motyvus sieja su šiais troškimais:

siekti prasmės gyvenime;

jaustis naudingų;

paįvairinant gyvenimą turėti sau draugą vaiką;

užpildyti tuštumą po vaiko mirties kitu vaiku;

noru turėti didelę šeimą, nes pats asmuo iš tokios kilęs;

negalėjimu turėti savo biologinių vaikų;

kitų pavyzdžių sekimu;

netekusiam tėvų globos vaikui, dėl patirtos vargingos vaikystės, noru suteikti kitokį gyvenimą;

kai suaugę vaikai išeina iš namų jaučiama tuštuma kurią norisi užpildyti;

turėti kūdikį, siekiant patenkinti savo asmeninius poreikius;

patiems būnant globotiniais ar įvaikiais, norisi pasielgti taip pat ir lyg atlyginti už savo patirtį.

Mokslininkai pastebi, kad dažnai neigiamos gyvenimo patirtys skatina ir motyvuoja žmones pasirinkti profesinį globėjo kelią. Tie, kurie patyrė globos trūkumus savo vaikystėje arba turėjo artimųjų, kurie patyrė tokias patirtis, gali būti labiau motyvuoti pasirinkti globėjo profesiją siekdami padėti kitiems nepatirti to, ką patyrė jie patys. Taip pat neigiamos patirtys, tokios kaip smurtas, skurdas arba netinkama priežiūra, gali įkvėpti žmones suteikti pagalbą tiems, kurie patiria panašias situacijas. Jie gali jausti moralinę pareigą padėti tiems, kurie kenčia, taip išreikšti savo vidinį norą padėti kitiems ir pasiekti asmeninę savirealizaciją. Neigiamos gyvenimo patirtys gali būti galingas motyvacijos šaltinis, skatinantis žmones pasirinkti globėjo profesiją ir siekti padėti tiems, kurie kenčia (Grigore, 2016).

Žinoma, yra nemažai žmonių kurie žiūri į meilę vaikams kaip pagrindinį veiksnį, kuris verčia rinktis šį profesinį kelią. Tačiau yra ir tokių, kurių apsisprendimas globoti vaiką būna dėl finansinės naudos, todėl šią veiklą pasirenka dėl darbo poreikio ir finansinių paskatų. Z. Dzidolikiene (2009) pastebi, kad rečiau renkasi globėjo profesiją tie žmonės kurie yra socialiai ir finansiškai stabilūs.

Daugelį tėvių ir globėjų skatina asmeninis troškimas ir vidinis poreikis įsitraukti į tėvystės vaidmenį, pasirūpinti vaikais, kurie neteko tėvų globos. Be to, kitiems svarbus motyvas yra jautrumas ir atsakomybė artimų vaikų gerovei (Giedrimas, 2014).

Raudeliūnaitė ir Urbikaitė (2011) teigia, kad asmenys kurie nėra giminaičiai, ir kurie pasirenka įvaikinti vaiką, dažniausiai siekia skirtingų tikslų: nori padėti vaikui turėti šeimą, kurioje jis galėtų augti, galbūt neturi savų vaikų arba jų vaikai jau suaugę ir išvykę iš namų, taip pat labai svarbus motyvas tai noras daryti gerą darbą ir išreikšti save per šią veiklą. Tryc (2013) pabrėžia, kad vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių įvaikinimo krizės sunkumą, yra motyvacija, kuri skiriasi pagal žmonių siekius. Motyvai gali būti susiję su asmeniniais ar šeimos poreikiais, taip pat su vaiko poreikių tenkinimu. Dažnai norintys įsivaikinti patiria nevaisingumo krizę, su kuria susidūrus gali būti labai sunku susitaikyti.

Liobikienė ir Radvilienė (2009) teigia, kad šeima privalo būti tinkamai pasiruošusi atitikti įvaikinto vaiko poreikius. Svarbiausia yra tėvių motyvacija globoti svetimą vaiką. Jeigu situotiniai orientuojasi į vaiko poreikius ir siekia juos atliepti, tai padidina sėkmingo įvaikinimo tikimybę.

Taigi, apibendrinat motyvus galima sieti su šiais globėjų/įtėvių troškimais: siekti prasmės gyvenime; jaustis naudingi; paįvairinant gyvenimą turėti sau draugą vaiką; užpildyti tuštumą po vaiko mirties kitu vaiku; noru turėti didelę šeimą, nes pats asmuo iš tokios kilęs; negalėjimu turėti savo biologinių vaikų; kitų pavyzdžių sekimu; netekusiam tėvų globos vaikui, dėl patirtos vargingos vaikystės, noru suteikti kitokį gyvenimą; kai suaugę vaikai išeina iš namų jaučiama tuštuma kurią norisi užpildyti; turėti kūdikį, siekiant patenkinti savo asmeninius poreikius; patiems būnant globotinais ar įvaikiais, norisi pasielgti taip pat ir lyg atlyginti už savo patirtį.

Vystant naują vaikų globos sistemą Lietuvoje, vienas iš pagrindinių tikslų yra skatinti žmonių norą tapti globėjais ar įtėviais. Tačiau dažniausiai naujos šeimos renkasi mažus vaikus ar kūdikius. Tuo tarpu, rasti globėjus ar įtėvius paaugliams, vaikams su ypatingais poreikiais ar negalia, yra kur kas sudėtingesnis uždavinys, nes visi pageidauja sveikų vaikų. Dažnai tai kyla iš baimės, kad auginimo ar ugdymo metu išlys daug bėdų ir sunkumų, o su jais globėjai ar įtėviai nebūtinai susidoros tinkamai (Nevyriausybinų organizacijų vaikams konfederacijos informacija, 2016).

Įvaikinto vaiko auginime, dažnai susiduriama su baime, kaip jis reaguos sužinojęs apie savo įvaikinimą. Baimė, kad vaikas trokš ir bandys surasti savo biologinius tėvus arba kad visos šio proceso įdėtos pastangos gali pasirodyti beprasmiškos (Chobhthaigh, Duffy, 2019). Daugelis žmonių mano, kad tie, kurie įsivaikina vaikus, tai daro siekdami užglaistyti savo asmenines problemas, tokias kaip vienatvė, sunki vaikystė, nepasisekusi santuoka, neturėjimas biologinių vaikų ar kasdieniniai rūpesčiai. Kuo toliau, tuo labiau matoma tendencija, kad vis didesnis porų skaičius, kurios negali susilaukti vaikų ir todėl nusprendžia auginti įvaikintą vaiką (Thompson, McPherson, Marsland, 2016).

Įvaikinimas ir globa yra atsakingas žingsnis, reikalaujantis tam tikro pasiruošimo ir motyvacijos. Dažnai įvaikinimo ir globos motyvai yra žmonių noras patirti tėvystę ir turėti šeimą. Įvaikinimas ir globa yra vienas iš būdų įgyvendinti šį troškimą, ypač jei šeima negali susilaukti biologinio vaiko. Kai kurie žmonės jaučia moralinę pareigą ir norą teikti namus vaikui, kuris negali gyventi su savo biologiniais tėvais. Tokiu būdu gali būti siekiama suteikti saugią, mylinčią aplinką vaikui, kuriam to reikia. Vienas iš motyvų taip pat gali būti susijęs su situacija dėl biologinio vaiko mirties arba neįgalumo, nes šeima įvaikinimo ar globos būdą gali pasirinkti tėvystės poreikiui patenkinti. Dar kiti žmonės renkasi įvaikinti ir globoti norėdami suteikti savo gyvenimui naują prasmę ir praturtinti šeimos santykius. Noras įvaikinti ir globoti vaiką gali būti paremtas ir vertybiniais įsitikinimais. Pavyzdžiui, tam tikros religinės ar etinės vertybės gali skatinti žmones pasirinkti vaiko globos kelią. Taip pat kai kurie žmonės tampa tėvais ar globėjais įkvėpti savo asmeninės arba emocinės patirties. Kiekvienas atvejis yra unikalus, ir įvaikinimo bei globos motyvacijos gali būti labai asmeninės ir individualios, svarbiausia, kad tai būtų gerai apgalvotas sprendimas ir būtų tinkamai jam pasiruošta.

1.4. Globėjams ir tėviams kylantys psichosocialiniai sunkumai

Įtėviai, kurie nusprendžia įsivaikinti vaiką, dažnai susiduria su įvairiais iššūkiais ir sunkumais. Neil ir Beek (2020) manymu, įvaikinimas yra puiki priemonė, kurios dėka vaikui suteikiamas šansas ir galimybės toliau augti ir tinkamai vystytis, nors jis ir patyrė didelių sunkumų. Dažniausiai vaikai kurie neteko tėvų yra susidūrę su traumuojančia patirtimi tokia kaip nepriežiūra, fizinis ar psichologinis smurtas, prievarta, o tai daro įtaką tolimesnei vaiko raidai (Tregeagle ir kt., 2019).

Įtėviai, kurie įsivaikina vaikus, susiduria su pagrindiniais iššūkiais, ypač dėl trūkumo psichologinių ir pedagoginių žinių, kurios būtinos sėkmingam vaiko augimui. Remiantis Moyer ir Goldberg (2017) išvalgomis, dažnai įtėviai neturi prieinamos informacijos apie vaikus, kuriuos jie ketina įsivaikinti. Be to, jie neretai negauna tik jiems skirtų konsultacijų su specialistais dėl įvaikinimo proceso arba po jo, kai tokios pagalbos būtų labai reikalingos. Golding (2017) teigia, jog sunkumai kyla, kai netinkama motyvacija veikia sprendimą įsivaikinti vaiką, ypač kai susitelkiama tik į įtėvių poreikius, jei yra susikurti lūkesčiai apie tobulą šeimą. Costa ir Tasker (2018) pabrėžia, jog įtėviai paslėptai tiki, kad tie poreikiai bus patenkinti, vis gi neretai pasitaiko, kad vaikas negali atitikti šių lūkesčių. Taip pat įtėviai viliasi sulaukti padėkos žodžių, kad jie priėmė sprendimą leisti

įvaikiui užaugti jų šeimoje, o jei vaikas nesusipranta padėkoti, tėviai jaučia nepasitenkinimą ir nusivylimą.

Pasak Rimkaus (2019), šeimos rutina gali sutrikti dėl streso ir jaučiamos įtampos, atsirandančios vaiko įvaikinimo procese. Socialiniu požiūriu įvaikinamas vaikas gali jaustis atstumtas ir nesvarbus, ypač jei patyrė įvairių traumų. Todėl, jis gali netekti pasitikėjimo suaugusiais, nes daugelį kartų patyrė išdavystę. Tokios situacijos gali paskatinti vaiką pasirinkti maištauti, nekreipti dėmesio į tėvių pastabas, o remtis jau ankščiau išmoktu elgesiu. Šeimai, kuri susiduria su šiais iššūkiais, būtina turėti paramą ir kantrybę, nes dėl netinkamo vaiko elgesio, o ypač jei susikurti lūkesčiai nepasiteisina, šeimai gali būti itin sunku visa tai išverti.

Kaip nurodo Chobhthaigh, Duffy, (2019), visų šeimos narių vaidmenys pasikeičia kai į šeimą atkeliauja įvaikis. Šeima privalo prisitaikyti prie šių naujų aplinkybių ir keisti savo gyvenimo būdą, tad visiems tenka praeiti ilgą prisitaikymo laikotarpį. Ypač sunku tai padaryti jau paūgėjusiam vaikui, nes kuo toliau tuo sunkiau jam adaptuotis šeimoje ir užmegzti stiprius santykius. Šeimos kurios pasiryžta globoti ar įsivaikinti vaiką, kaip rodo tyrimai, susiduria su iššūkiais, ypač prisitaikymo laikotarpiu, kuris gali trukti ganėtinai ilgai. Atlikti tyrimai pasaulio mastu parodė, jog didžioji dalis tėvių, priėmę vaiką į šeimą, patiria depresiją. Tad labai reikšminga, kad šeimos, kuriose įvaikinta ar priimta į globą vaikų, gautų laiku ir tinkamą pagalbą bei palaikymą (Rimkus, 2019). Tėvių, kurie priima vaiką į šeimą jį įsivaikindami, psichologinis aspektas lygiai taip pat svarbus kaip ir pati vaiko patirtis. Įvaikinimo etape suaugusieji susiduria su savo tapatybės suvokimu, kuris yra svarbus jų psichosocialiniam vystymuisi (Umbrasienė, Narkauskaitė, 2010).

Besiruošiantys jais tapti globėjai ir tėviai susiduria su įvairiais iššūkiais ir sudėtingomis aplinkybėmis. Dažnai patiriami sunkumai, kurie kyla iš pačios įvaikinimo procedūros, visuomenės tolerancijos stokos kalbant apie globėjus ir tėvius, trūkumu specialistų kurie tinkamai paruoštų šiam etapui, rengimo, taip pat trūksta didesnės paramos iš valstybės. Kandidatai, kurie ketina globoti ar įvaikinti vaiką, privalo rimtai įsivertinti savo finansinę padėtį, ar sugebės tinkamai auginti ir rūpintis vaiku, ar jo poreikiai bus patenkinti. Be to, jie turi atitikti nustatytus atitinkamus kriterijus, įskaitant sveikatą, pajamas, asmenines savybes, amžių, ryšio su vaiku kūrimą ir kitus kriterijus. Šios procedūros yra sudėtingos ir reikalauja didelio pasiruošimo bei atitinkamų įgūdžių, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė ir teisingas šeimos sudarymas (Svarbus kiekvienas vaikas, 2005; Vitkauskas, 2010).

Kaip nurodo Liobikienė, Radvilienė (2009), gyvenimas su vaikais, kurie patyrė traumą ir neturėjo saugumo, gali sukelti įvairių jausmų globėjams ar tėviams jų šeimose. Dalis, stebėdami kaip į gerąją pusę keičiasi vaikas, jaučia dėkingus jausmus, laimę, pilnatvę, nepaisant įvairių

iššūkių. Tačiau kiti dėl nesusikalbėjimo su vaiku, barnių, neišpildžiusių vilčių, nepateisinus lūkesčių, gali patirti didėjančią baimę, stresą, nusivylimą ir beviltiškumą.

Braslauskienės (2002) teigimu, asmenys įsivaikinę ar globojantys vaiką, susiduria su iššūkiais, kaip reaguoti į nepriimtina vaikų, ypačingai jau paaugusių paauglių poelgius, kaip tinkamai išspręsti barnius ir nesusikalbėjimus. Taip pat patiriami sunkumai, nes gyvenimas kardinaliai pasikeitė po apsisprendimo globoti ar įsivaikinti vaiką, jaučiamas nuolatinis laiko trūkumas, jaudulys dėl vaiko priėmimo kaip savo, ar pavyks jį tinkamai išauginti. Visa tai gali sukelti abejones, vaiko nusivylimą ir priežastį konfliktams (Čepukienė, Pakrošnis, 2008). Remiantis Bagdonaitės-Stelmokienės ir Snieškienės (2011) išvadomis, kai šeima priima globotinį vaiką, visi gyvenimo aspektai pakinta: santykiai, vaidmenys namuose ir už jų ribų, kinta taisyklės. Šeima bando save sukurti iš naujo, stengiantis kasdienybėje, kas kart patiria įvairiausių jausmus, mokosi naujų gebėjimų ir gilina savo supratimą apie naujus santykius šeimoje.

Bubinienė (2010) pastebi, kad šeima, kuri nusprendžia suteikti globą ir priimti svetimą vaiką, susiduria su iššūkiais lavinant ir ugdant vaiką bei stiprinant tarpusavio santykius šeimoje. Dažnai globėjai negali visiškai suprasti ir atliepti esminių vaiko poreikių, taip pat skirti pakankamai dėmesio bendram laisvalaikiui ir pomėgiams. Tokiai šeimai svarbu užtikrinti vaikui saugumą ir vykdyti savo atsakomybę, siekti užsibrėžtų tikslų ir jų įgyvendinimo. Globojant vaiką, šeima susiduria su iššūkiais, ypač tai susiję su tarpusavio santykiais, kyla klausimų dėl globotinio sveikatos priežiūros, ir susiduriama su neigiamomis vaiko asmenybės savybėmis. Taip pat būna iššūkių dėl didelio amžiaus skirtumo tarp globėjų ir įvaikio. Kartais susiduriama su problemomis, kai globėjai nerodo supratimo vaiko biologinių tėvų atžvilgiu, bendravimas tarp šeimos narių yra ribotas, vaiko poreikiai nėra pilnai patenkinami, o jo laisvalaikis nėra tinkamai užtikrintas. Taip nutinka, kai globėjai nėra įsigilinę apie vaiko auklėjimą bei lavinimą, jiems stinga informacijos ir žinių (Bubinienė, 2010).

Šeimos, kurios laukia savo biologinio vaiko atėjimo į šį pasaulį, ar būsimi tėviai kurie laukia galimybės įsivaikinti, susiduria su taip vadinamąja „vaiko laukimo krize“. Būsimi tėviai jaučia didelį jaudulį ir stresą dėl to, kaip jie bus vertinami kaip tėvai, kokia jų būsimo įvaikio sveikata, poreikio išlaikyti diskretiškumą, trūkumo artimųjų pagalbos, bei dėl neigiamų visuomenės požiūrių. Tokios krizės įvaikinimo procese, šeimoje gali sukelti didelį nerimą, depresiją ir įvairius neigiamus jausmus. Tas laikotarpis sudėtingas ne tik tėviams, bet lygiai taip pat ir vaikams, kurie irgi išgyvena įtampą, nerimą, ir susiduria su psichologiniais išbandymais. Kai kurie tėviai nemoka sukurti artimų jausmų su vaiku, jiems trūksta pasitikėjimo, negali suvokti su kokia atsakomybe susiduria, todėl dar ir dėl to patiria krizinį laikotarpį (Tryc, 2013). Šeimos, kurios nėra tinkamai pasiruošusios įsitraukti į įvaikinimo procesą ir turi per daug reikalavimų vaikui, dažnai susiduria su

asmeninėmis krizėmis, kurias labai sunku įveikti. Šie tėviai patiria stiprų nusivylimą, kai jų viltis ir realybė skiriasi, tuomet jaučia stresą, nerimą bei net beviltiškumą. Įvaikinimo proceso metu jie neretai nusivilia dėl nepasiteisinusio tikėjimo ir lūkesčių (Liobikienė, Radvilienė, 2009).

Kaip nurodo Duffy, Chobhthaigh (2019), tėviai priėmę vaiką į šeimą patiria labai sunkų laikotarpį, nes įvaikis dėl savo asmeninių krizių ir neigiamos patirties, visais būdais bando išprovokuoti naujuosius tėvus, nederamai elgiasi, maištauja, nes viduje jaučia baimę, liūdesį, nenori likti vieni, bet dėl išgyventų blogų patirčių nemoka elgtis kitaip. Vaikai, patiriantys didelę psichologinę įtampą, gali reaguoti į esamą realybę su nekontroliuojamais įtūžio prasiveržimais. Šeimoms, kurios įsivaikinusios vaiką, turi išgyventi šiuos emocinius išgyvenimus ir padėti vaikui susidoroti su savo jausmais, užtikrinant jam, kad jis yra mylimas ir priimamas nepriklausomai nuo situacijos. Gyvenant ir dirbant su įvaikio baimėm, esminis elementas yra suteikti jam saugumą, nes prisitaikymas prie naujos šeimos tampa labai didelis iššūkis. Šeimos, kurios intensyviai nesiruošia šiam atsakingam žingsniui, nenori dalyvauti konsultacijose ar mokymuose, gauti visą su procesu susijusią pagalbą, gali išgyventi ypač didelius iššūkius, stresą, nerimą ir abejones dėl savo gebėjimų sėkmingai užauginti vaiką ir visapusiškai priimti jį į šeimą (Aceti, 2006). Globėjai susiduria su svarbiais iššūkiais, kurie apima trūkumus psichologinėse ir pedagoginėse žinių srityse, kurios būtinos vaikų auklėjimo veiklose. Taip pat susiduriama su globojamų vaikų psichologinėmis problemomis ir elgesio sunkumais. Finansinė parama, mokymai ir specialistų pagalba globos procese yra trūkumas, kuris daro įtaką globėjų gebėjimui teikti tinkamą pagalbą ir palaikymą šiems vaikams (Raudeliūnaitė, Urbikaitė, 2011).

Kaip teigia Krasauskaitė (2010), įvaikinimo sunkumo veiksniai gali būti skirstomi į vidinius ir išorinius veiksnius, kurie įtakoja įvaikinimo proceso sudėtingumą ir šeimos prisitaikymą prie naujo šeimos nario. Šie veiksniai apima vidinius ir išorinius:

Vidiniai veiksniai skiriami į psichologinius ir asmeninius.

Psichologiniai veiksniai gali apimti globėjų ar tėvių emocinę reakciją į įvaikinimo procesą, jų gebėjimą susidoroti su įvaikinimo krizėmis ir iššūkiais, savęs suvokimo klausimus, taip pat anksčiau patirtas traumas ar emocinius sunkumus.

Asmeniniai veiksniai - globėjų ar tėvių charakteristikos, asmeninės savybės, poreikiai, gyvenimo patirtis ir vertybės, gali paveikti jų gebėjimą prisitaikyti prie naujo vaiko.

Išoriniai veiksniai skiriami į socialinius, teisinius ir administracinius ir ekonominius.

Socialiniai veiksniai apima visuomenės nuomonę apie įvaikinimą, palaikymą arba nesutikimą su įvaikinimu, socialinį įvaikinimo proceso vertinimą, šeimos ar draugų palaikymą.

Teisiniai ir administraciniai veiksniai gali būti teisės aktai, reglamentuojantys įvaikinimo procesą, administracinės procedūros, biurokratiniai reikalavimai, finansinė parama ar jos trūkumas.

Ekonominiai veiksniai apima finansinę padėtį, pajamas, būsto sąlygas ir kitus ekonominius aspektus, kurie gali turėti įtakos gebėjimui pasirūpinti įvaikintu vaiku.

Kaip nurodo Barkauskienė (2002), šeimoms, įvaikinusioms ar globojančioms vaiką, dažnai tenka susidurti su psichologinėmis įtampos ir nerimo jausmais, kurie gali sukelti stiprius emocinius iššūkius ir vidinius išgyvenimus. Tokios situacijos gali destabilizuoti šeimos funkcionavimą ir sukelti daugybę problemų. Vaiko įvaikinimas ar globa kartais lemia vaiko nevaldomą elgesį ir emocinę reakciją, kurią sunku įveikti, nes vaikas nepasitiki ar jaučiasi nesaugus naujoje šeimoje. Šeimai, nepasiruošusiai įvaikinimui ar globai, tenka susidurti su dideliais lūkesčių nusivylimais, baimėmis ir kartais net bejėgiškumu. Tokiose situacijose labai svarbu, kad šeima gautų tinkamą paramą ir palaikymą, įskaitant specialistų konsultacijas. Tėvai ir globėjai turi atidžiai spręsti su šeimos situacija susijusius iššūkius, kad būtų užtikrintas sveikas ir saugus vaiko augimas bei vystymasis šeimos aplinkoje.

Apibendrinant galima sakyti, kad globėjai ir tėviai dažnai susiduria su įvairiais psichosocialiniais sunkumais, kylančiais iš įvaikinimo ar globos procesų sudėtingumo. Kai kurie iš šių sunkumų gali būti dėl vaiko praeities, nes įvaikintas arba globojamas vaikas, gali atnešti su savimi sudėtingą praeitį, tokią kaip įvairios traumos, apleidimas ar netinkama priežiūra. Tokios patirtys gali sukelti iššūkius, susijusius su emocijų ir elgesio reguliavimu. Taip pat įvaikinti ar globojami vaikai gali susidurti su identiteto klausimais ir savęs suvokimo paieška. Tėviai ir globėjai taip pat gali susidurti su iššūkiais, siekdami suprasti ir palaikyti vaiko tapatumą. Viena iš priežasčių gali būti biologinių tėvų ir globėjų santykiai, nes išlaikyti ryšius su biologiniais tėvais gali būti iššūkis. Įstatymų ir procedūrų suvokimas irgi gali kelti rūpesčių, nes suprasti ir priimti įstatymus bei procedūras, susijusias su įvaikinimu ar globa, gali būti sudėtinga. Taip pat tėviai ir globėjai gali susidurti su įvairiomis emocinėmis reakcijomis iš aplinkos, ar vidinėmis emocijomis tokiomis kaip susirūpinimas, nerimas ar depresija. Dėl šių priežasčių gali būti sunku kurti socialinius ryšius ir susidurti su emociniais iššūkiais šeimoje. Kai kuriems globėjams gali kilti sunkumų dėl vaiko praradimo, net jei jie ir supranta, kad tai buvo laikina priemonė, bet gali atsirasti netekties jausmas. Kiekvienas atvejis yra unikalus, ir sunkumai gali skirtis priklausomai nuo vaiko praeities, įvaikinimo ar globos aplinkybių bei įvairių šeimos narių asmeninių bruožų.

2. SOCIALINĖS IR PSICHOLOGINĖS PASLAUGOS GLOBĖJAMS IR ĮTĖVIAMS

Šiame skyriuje bus apžvelgti teisiniai dokumentai reglamentuojantys socialines paslaugas įtėviams ir globėjams, taip pat socialinių ir psichologinių paslaugų sistema.

2.1. Socialines paslaugas įtėviams ir globėjams reglamentuojančių teisinių dokumentų apžvalga

Lietuvoje socialines paslaugas įtėviams ir globėjams reglamentuoja keli pagrindiniai teisiniai dokumentai:

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Šis įstatymas nustato pagrindines teises ir pareigas vaiko atžvilgiu, įskaitant teisę į globą. Jis nustato valstybės pareigą užtikrinti vaiko gerovę ir teisę augti šeimoje.

Socialinių paslaugų įstatymas. Šis įstatymas reglamentuoja socialinių paslaugų teikimą įvairioms asmenų grupėms, įskaitant įtėvius ir globėjus. Jame nustatomi teikiamų paslaugų standartai, procedūros ir teisės aktai.

Įvaikinimo organizavimo Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašas. Jame nurodoma kaip įvaikintas asmuo gali tapti šeimos nariu ir reglamentuoja įvairius įvaikinimo procesui būdingus klausimus, įskaitant globos ir įvaikinimo dokumentų tvarkymą.

Socialinės paramos teikimo tvarkos aprašas. Tai administracinis dokumentas, kuriame nurodoma, kaip konkreitiems asmenims teikiama socialinė parama, įskaitant įtėvius ir globėjus. Jame apibrėžiami paramos dydžiai, kriterijai ir procedūros.

Šie dokumentai sudaro teisinę bazę, kuri reglamentuoja įvairias socialines paslaugas įtėviams ir globėjams bei užtikrina tinkamą jų teisinę apsaugą ir paramą.

Kaip nurodo Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2024), būtinos priemonės, skirtos užtikrinti vaiko, jo atstovų ir kartu su juo gyvenančių asmenų gerovę, apima visą spektrą socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo, psichologinių ir kitų paslaugų bei socialinės pagalbos. Šios priemonės ir paslaugos organizuojamos ir teikiamos atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir jo tėvų ar kitų įstatymo numatytų atstovų ar kartu gyvenančių asmenų su vaiku elgesį ir gyvenimo sąlygas. Tai apima užtikrinimą jų poreikio, tinkamo užimtumo, sveikatos priežiūros, profesinės bei kitų kompetencijų tobulinimo priemones, taip pat pozityvaus elgesio skatinimo ir pan.

Socialinių paslaugų esmė yra suteikti pagalbą asmeniui ar šeimai bei bendruomenei, išvengiant socialinių iššūkių ir rizikos situacijų. Tikslas taip pat suteikti sąlygas asmeniui ar šeimai būti savarankiškam, plėtoti ir sustiprinti galimybes pačiam spręsti socialinius iššūkius, išlaikyti saitus su bendruomene, prisidedant prie didesnio įsitraukimo į visuomenę (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas 2023).

Remiantis socialinių paslaugų katalogu (2006, naujausia redakcija 2023), paslaugos yra skirstomos į tris pagrindines rūšis:

1. **Prevencinės paslaugos:** prevencinės socialinės paslaugos yra skirtos veiksmingai įveikti arba užkirsti kelią socialinėms problemoms ir rizikai. Šios paslaugos yra orientuotos į ankstyvą intervenciją, siekiant išvengti didesnių socialinių problemų atsiradimo ateityje. Pagrindinis prevencinių paslaugų tikslas yra veikti priešingai neišvengiamų problemų atsiradimui ir padėti asmenims ar šeimoms išvengti arba sumažinti socialinės rizikos veiksnių poveikį.
2. **Bendrosios paslaugos:** tai plačiau orientuotos socialinės paslaugos, teikiamos asmenims ir šeimoms, siekiant padėti spręsti įvairius socialinius, ekonominius ar gyvenimo sunkumus. Šios paslaugos gali apimti pagalbą dėl gyvenimo įgūdžių stokos, paramos šeimoms suteikimą, konsultacijas, informacijos teikimą ir kt., tad jos yra skirtos teikti įvairiapusę paramą ir pagalbą visuomenės nariams, kurie susiduria su socialinėmis problemomis arba turi specialių poreikių. Šios paslaugos yra prieinamos be jokių apribojimų.
3. **Specialiosios paslaugos:** šios paslaugos teikiamos asmenims ar grupėms su ypatingais poreikiais arba sudėtingomis gyvenimo situacijomis, kurie dėl įvairių priežasčių yra pažeidžiami ar patiriantys intensyvesnius socialinius sunkumus. Jos būna orientuotos į specifinius poreikius, tokius kaip negalios, priklausomybės, psichinės sveikatos problemos ar kitos sudėtingos situacijos, yra orientuotos į konkrečių grupių poreikius ir siekia suteikti individualią arba specializuotą paramą bei pagalbą (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2023).

Šios trys pagrindinės paslaugų rūšys leidžia efektyviau klasifikuoti ir teikti socialines paslaugas atsižvelgiant į skirtingus poreikius ir situacijas.

Socialinių paslaugų katalogas yra vienas iš svarbiausių teisinių dokumentų, kuriame apibrėžiamos socialinės paslaugos, kurias gali gauti tėviai ir globėjai. Remiantis socialinių paslaugų katalogu (2006, naujausia redakcija 2023), tėviai ir globėjai turi teisę į šias socialines paslaugas:

- kompleksinės paslaugos šeimai;
- informavimas;
- konsultavimas;

- tarpininkavimas ir atstovavimas;
- sociokultūrinės paslaugos;
- intensyvi krizių įveikimo pagalba;
- psichosocialinė pagalba;
- pagalba pinigais;
- pagalba globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams, tėviams ir šeimynų steigėjams, dalyviams ar besirengiantiems jais tapti (Socialinių paslaugų katalogas 2006, naujausia redakcija 2023).

Savivaldybės institucijos nustatytais tam tikrais atvejais, kai vaikus prižiūri ir jais rūpinasi, globoja, globojančios šeimos, budintys globotojai arba kai bendrąsias socialines paslaugas ir socialinę priežiūrą asmeniui ar šeimai yra tikslingiau organizuoti pinigais, vaikus globojančiai šeimai ar budintiems globotojams per globos centrą, asmeniui ar šeimai, gali būti mokama piniginė išmoka – pagalbos pinigai (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2023).

Vaikus globojančioms šeimoms, jų globėjams, budintiems globotojams, tėviams (jeigu jie nori) ir asmenims bei šeimoms, kurie svarsto galimybę tapti globėjais, kiekvienoje savivaldybėje yra užtikrinama nuolatinė parama ir pagalba iš Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotų specialistų. Ši pagalba skirta užtikrinti optimalų jų kuruojamų, rūpinamų ar įvaikintų vaikų tinkamą lavinimą ir tobulėjimą, atsižvelgiant į nustatytus valstybės reikalavimus (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2019).

Teisės aktai, reglamentuojantys vaikų globos ir įvaikinimo procesus, yra skirti užtikrinti, kad vaikas turėtų galimybę augti šeimoje ir kad būtų plėtojama bei stiprinama socialinės pagalbos paslaugų sistema šeimai. Svarbus įstatymas, kuris nustato reikalavimus, kaip turi būti organizuojama globa tėvų netekusiems vaikams ir kaip ir kokie taikomi reikalavimai globėjams bei tėviams, yra LR Civilinis kodeksas. Siekiant išpildyti šio kodekso normas praktiškai, buvo priimti atitinkami teisės aktai, tokie kaip „Vaiko globos organizavimo nuostatai“ (2002), „Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai“ (2007), „Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka“ (2002) ir kt. (Vitkauskas, 2010). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2023) įtvirtina svarbiausią tikslą, užtikrinti vaikų teisių ir laisvių įgyvendinimą, jų interesus, taip pat gynimą bei apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų, kuriems pagal įstatymą tenka atsakomybė rūpintis vaiku, pareigas ir galimybes. Įstatymas taip pat nustato pagalbos vaikui, šeimai ar kitiems vaiko atstovams organizavimo principus, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir Vaiko teisių deklaracijos nuostatas. Be to,

jis apibrėžia vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmus, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijas bei jų veiklos teisinius pagrindus ir bendrąsias atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus nuostatas (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2023).

Apibendrinant galima sakyti, kad teisinė aplinka, reglamentuojanti socialines paslaugas tėvams ir globėjams yra pakankamai stipri, nes šalyje daug teisės aktų kurie skirti apsaugoti vaiko teises ir gerovę, o taip pat nustatyti reikalavimus, kurie turi būti taikomi teikiant paslaugas įskaitant tėvius ar globėjus ir jiems teikiamas paslaugas. Įvaikinimo ir globos įstatymas nustato taisykles ir procedūras, susijusias su įvaikinimu ir globa. Šis įstatymas apibrėžia kas gali tapti tėviu ar globėju, kaip vyksta įvaikinimo ar globos procesas, ir kokios teisės ir pareigos jiems priskiriamos. Taip pat įstatymai apibrėžia socialinių paslaugų teisinės gaires, kurios nustato reikalavimus teikiant socialines paslaugas tėvams ir globėjams. Mūsų šalyje yra ir teisinės nuostatos, reglamentuojančios socialinių paslaugų prieinamumą ir finansavimą. Teisiniai dokumentai gali uždrausti diskriminaciją pagal įvairius kriterijus, o tai gali būti svarbu tėvams ir globėjams, ypač jei jie atstovauja įvairias socialines grupes. Ne mažiau svarbūs ir privatumo ir duomenų apsaugos teisės aktai, teisinės nuostatos dėl privatumo, duomenų apsaugos ir jų reglamentavimo, kaip yra tvarkomi ir saugomi asmens duomenys. Taigi, globos ir įvaikinimo srityse teisinė aplinka yra labai svarbi, siekiant užtikrinti vaikų gerovę ir teikiant pagalbą tėvams bei globėjams.

2.2. Socialinių ir psichologinių paslaugų sistema globėjams ir tėvams

Socialinių ir psichologinių paslaugų sistema globėjams ir tėvams yra sudėtinga struktūra, kuri teikia įvairias pagalbos formas ir paslaugas šeimoms, globojantiems ar įvaikinusiems vaikams. Ši sistema dažnai apima specialistų konsultacijas ir patarimus globėjams ir tėvams, padedant spręsti su vaiko ugdymu, elgesiu ar kitomis svarbiomis temomis susijusius klausimus. Taip pat organizuojami mokymai ir kursai, skirti globėjams ir tėvams padėti įgyti reikalingas žinias, įgūdžius ir kompetencijas vaiko priežiūrai, ugdymui ir kitoms sritims. Be to teikiama psichologinė pagalba tiek vaikams, tiek ir globėjams ar tėvams, padedant spręsti emocinius, elgesio ar kitus psichologinius iššūkius. Taip pat suteikiama socialinė parama, kuri gali apimti finansinę paramą, praktinę pagalbą kasdieniame gyvenime, pagalbą sprendžiant teisinius klausimus ir kt. Ši sistema siekia užtikrinti, kad globėjai ir tėviai turėtų reikiamą paramą, žinias ir palaikymą, kad galėtų sėkmingai rūpintis vaikais ir užtikrinti jų gerovę, stiprintų šeimų ir vaikų santykius bei gerinti socialinę įtrauktį.

Remiantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymu (2023), socialinių ir psichologinių paslaugų sistemą globėjams ir įtėviams užtikrina LR seimas, socialinių paslaugų ir priežiūros departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, viešasis sektorius kurį sudaro globos centrai, valstybinės reikšmės įstaigos, savivaldybės, privatus sektorius ir nevyriausybines organizacijas.

Kiekviena įstaiga ar padalinys yra atsakingas už tam tikras veiklas susijusias su socialinių ir psichologinių paslaugų gavimu šeimoms. Seimas ir socialinės apsaugos ir darbo ministerija rengia planus, kad tinkamai įgyvendintų socialinės paramos sistemą, jos tobulinimą ir veiksmingumą. Remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatais (2022), ministerija yra atsakinga už daugelį sričių, įskaitant:

1. Socialinės paramos šeimai ir vaikui politikos įgyvendinimą siekiant užtikrinti jų teises ir gerovę.
2. Piniginės socialinės paramos sistemos reguliavimą ir tobulinimą, kad piniginės socialinės paramos sistema būtų veiksminga.
3. Valstybės socialinių paslaugų sistemos plėtojimą.
4. Šeimos politikos koordinavimą, kad būtų geriau patenkinami šeimos poreikiai.
5. Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą. Ministerija koordinuoja veiklą, skirtą vaiko teisių apsaugai, globai, įvaikinimui ir tarptautinės vaiko teisių apsaugos klausimams.
6. Socialinių paslaugų analizę ir planavimą, kad būtų galima teikti rekomendacijas ir pasiūlymus savivaldybėms dėl socialinių paslaugų organizavimo ir plėtros.
7. Profesinės kvalifikacijos kėlimą socialiniams darbuotojams, kad užtikrinti jų profesinę kompetenciją.
8. Informacinės sistemos veiklą, suteikiant reikiamą informaciją ir paramą.

Visa ši veikla skirta užtikrinti gerovę, teises ir saugumą asmenims ir šeimoms, kuriems reikalinga socialinė parama ar pagalba.

Remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2023), savivaldybės organizuoja ir administruoja įvairias socialines paslaugas ir paramą vaikams, kuriems trūksta tėvų globos arba kurie yra globojami ar įvaikinami. Šios paslaugos gali apimti:

1. Laikiną globą: savivaldybės gali teikti laikiną globą vaikams, kurie yra laikinai atskirti nuo savo biologinių tėvų dėl įvairių priežasčių. Tai gali būti paslaugos, kurios užtikrina vaiko saugumą ir gerovę laikinai atskirtuose gyvenimo etapuose.
2. Specializuotas paramos programos: savivaldybės gali organizuoti specializuotas programas ir paslaugas, skirtas vaikams su specifiniais poreikiais. Tai gali apimti psichologinę, pedagoginę, medicininę ar kitokios pagalbos formą.

3. Įvairios socialinės paramos paslaugos: savivaldybės gali teikti įvairias socialines paslaugas, tokias kaip maitinimo, sveikatos priežiūros, švietimo ir kt., atsižvelgdamos į vaiko individualius poreikius ir gyvenimo situaciją.
4. Psichologinė parama ir konsultacijos: savivaldybės gali teikti psichologinę paramą ir konsultacijas vaikams, globojančioms šeimoms ar tėvams, siekiant padėti jiems emociškai.

Savivaldybės veikia pagal nacionalinius įstatymus ir politikos gaires, siekdamos užtikrinti teisingą ir efektyvų socialinės paramos teikimą vaikams ir jų globėjams (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2023).

Remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatais (2023), valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba yra institucija, atsakinga už svarbias funkcijas, susijusias su vaiko teisių apsauga ir įvaikinimu Lietuvoje. Šios tarnybos funkcijos apima:

1. Vaiko teisių apsauga. Tai užtikrina, kad vaikų teisės būtų gerbiamos ir saugomos. Tai apima veiklą, skirtą vaikų apsaugai nuo smurto, išnaudojimo, auklėjimo ir kitų pažeidimų.
2. Įvaikinimo procesas. Koordinuoja ir prižiūri įvaikinimo procedūras. Tarnyba atlieka vertinimus ir teikia rekomendacijas dėl įvaikinimo galimybių bei tarpininkauja tarp šeimų ir vaikų.
3. Globos organizavimas. Tarnyba užtikrina, kad globos priemonės būtų taikomos tinkamai ir atsižvelgiant į vaiko gerovę. Ji koordinuoja globos įstaigas ir teikia rekomendacijas dėl globos sąlygų gerinimo.
4. Vaiko interesų atstovavimas. Siekia atstovauti vaiko gerovei ir interesams teismo procesuose ar kitose situacijose, kuriose gali būti pažeistos vaiko teisės.
5. Informacijos teikimas ir švietimas. Teikia informaciją ir švietimo programas apie vaiko teises, įvaikinimą, globą ir kitus susijusius klausimus visuomenei ir specialistams.
6. Politikos rekomendacijos. Tarnyba teikia rekomendacijas ir dalyvauja rengiant teisės aktus ir politikos gaires, susijusias su vaiko teisių apsauga (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai, 2023).

Šios funkcijos leidžia valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai atlikti svarbų vaidmenį užtikrinant vaikų gerovę, teises ir saugumą Lietuvoje.

Pasak Gončiarova, Tamutienė (2016), įvaikinimo procese esama nelygybės, socialinių paslaugų šeimoms pasiekiamumui. Prieinamumui ir paslaugų kokybei stipriai daro įtaką paskiriamos lėšos, vietos savivaldos veiklos, nevyriausybinių organizacijų pastangos. Daugelis sričių, įskaitant medicininę, švietimo ir psichologinę pagalbą, yra nepakankamai išvystytos arba net

neprieinamos įvaikinusioms šeimoms, ypač tiems, kurie rūpinasi specialiųjų poreikių vaikais arba vyresnio amžiaus globotiniiais.

2020 m. spalio - gruodžio mėn. UAB „Factus“ kartu su nepriklausomais tyrėjais, mokslininkais ir savanoriais įvykdė išsamų multimetodinį socialinį tyrimą. Šis tyrimas įvertino tėvų ir globėjų patirčių apie socialines paslaugas pasidalijimus, teikiamų paslaugų kokybę, apimdamas tokias sritis kaip paslaugų poreikis, prieinamumas ir pakankamumas. Respondentų atsiliepimai atskleidė faktus ir neigiamas patirtis, susijusias su socialinėmis paslaugomis. Tyrimas parodė, kad globos ir įvaikinimo sistemos padaliniai ir tarnybos neveikia funkcionaliai ir koordinuotai. Dažnai susiduriama su institucijų tarpusavio komunikacijos trūkumu, kai paslaugų gavėjai yra nukreipiami iš įstaigos į kitą įstaigą, arba gauta informacija visur labai skiriasi. Toks nesuderintas institucijų darbas apsunkina paslaugų gavimą, prieinamumą ir jų teikiamos kokybės lygį.

Atliktas Valstybės kontrolės auditas "Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus" (2022 m.) išryškino, jog dabartinė vaiko globos ir įvaikinimo sistema nėra veiksminga. Ypač trūksta efektyvesnės pagalbos tėvų ar globėjų šeimoms ar jie būtų nuolatiniai ar laikini, taip pat ir patiems vaikams, ypač kai jie auga pavojingose sąlygose. Taip pat pastebėta, kad neatskleidžiami paslaugų poreikiai vaikams, gyvenantiems šeimose ar vaikų globos įstaigose. Audito rezultatai atskleidė, jog tik vienas iš devynių socialinių paslaugų centrų įvertino teikiamų paslaugų šeimai efektyvumą. Be to, 92 procentai savivaldybių tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių, nepakankamai stebėjo šeimai ir vaikui teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę, kadangi tam skirti rodikliai nebuvo patvirtinti. Tėviams ir globėjams būtų naudinga gauti daugiau ir skirtingos pagalbos, kuri padėtų kurti tinkamą aplinką vaikams. 2019–2021 metais 72 proc. visų šalies savivaldybių, 34 proc. globos centrų bei globėjų ir 75 proc. tėvų poreikių nevertino pagalbos poreikio globėjams ir tėviams. Be to, 21 proc. (12 iš 56) globos centrų ir 5 proc. savivaldybių nebuvo teikę paslaugų, nors buvo poreikis tokioms paslaugoms kaip atokvėpio, specialiųjų psichologų, psichiatro ar psichologo paslaugoms jau didesniems globotiniams vaikams. Taip pat 39 proc. (39 iš 99) globėjų kurie sutiko atsakyti į klausimus nurodė, kad globos centruose nebuvo teikiamos paslaugos, kurios jiems buvo reikalingos. (12 iš 138) tėvų ir globėjų pranešė, jog neturi aiškumo apie socialines paslaugas, kokios jos yra ir kokių galėtų tikėtis. Taip pat išaiškėjo, kad 80 proc. (48) savivaldybių neturi nuolatiniams globėjams teikiamų socialinių paslaugų, o 87 proc. (52) nesuteikia tėviams sąrašo paslaugų. 68 proc. globos centrų neskyrė laiko įvertinti siūlomų paslaugų efektyvumo. Paslaugų trūkumas, atitinkantis globėjų ir tėvų poreikius, bei informacijos stoka apie galimas paslaugas, sudaro sunkumų atlikti savo pareigas, o potencialūs globėjai praranda norą imtis globos. Nesiryžtant įvertinti, kaip efektyviai veikia teikiamos paslaugos, globos centrams kyla

sunkumų rasti tinkamiausias ir atitinkančias paslaugas pagal globėjų, tėvių ir vaiko poreikius (Valstybės kontrolė, 2022).

Kaip nurodo LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022), socialinių paslaugų teikimą ir organizavimą teritorijoje vykdo savivaldybės, kurios taip pat užtikrina kontrolę ir priežiūrą dėl bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros. Savivaldybės vykdo analizę ir sužino koks gyventojų socialinių paslaugų poreikis, taip įvertindamos paslaugų sritį ir tipus, kad būtų galima užtikrinti piliečių poreikių patenkinimą.

Įtėvių ir globėjų šeimoms labai svarbus tinkamas palaikymas, tačiau Lietuvoje jo teikiama neužtektinai. Remiantis 2018 m. LGIA atliktu tyrimu, mūsų šalyje vis dar nepakankamas asmens sveikatos priežiūros, mokymo, švietimo, socialinių bei teisinių paslaugų pasiekiamumas. Yra tokių šeimų, kurios norėtų apsilankyti pas privataus sektoriaus specialistus, tačiau tai nėra įmanoma visiems dėl finansinių priežasčių. Be to, Lietuvoje, o ypač nedideliuose miestuose ar kaimo vietovėse, trūksta specialistų su patirtimi, kurie dirbtų su šeimomis kurios pasiryžta globoti ar įsivaikinti vaiką (Rimkus, 2019).

Kaip teigia Bass, Shields ir Behrman (2004), nepakankama parama ir pagalba vaikų globos įstaigose dažnai lemia situaciją, kur asmenys, ketinantys tapti vaiko globėjais, galiausiai susiduria su iššūkiais ir nutraukia šią iniciatyvą. Svarbu gerinti globėjų atranką bei užtikrinti kokybišką mokymą ir švietimą siekiant užtikrinti aukštą paslaugų kokybę. Mokymo procesas turėtų apimti išsamų aptarimą apie galimus būsimus iššūkius ir svarbius aspektus, o taip pat užtikrinti nuolatinį palaikymą bei galimybes atsipalaiduoti ir atsikvėpti. kad būtų išvengta išsekimo ir panašių problemų.

Kaip pabrėžia Genienė, Nedvecká (2021), yra itin aktualu, jog Lietuvoje turėtume išvystytą sistemą kuri teiktų pagalbą ir paramą šeimoms, kurios augindamos vaikus patiria sunkumų. Siekiant mažinti priklausomybę nuo vaikų globos namų, reikalingas dėmesys tėvių ir globėjų bendruomenės plėtrai, komunikacijai, motyvacijos didinimui, skatinant žmones įsitraukti į globos ar įvaikinimo procesą. Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, vaikas geriausiai vystosi šeimoje, kur jaučia saugumą, meilę ir pasitikėjimą, o institucinė globa turėtų būti tik paskutinė išeitis, kai kitų variantų nėra.

Apibendrinant galima sakyti, kad socialinė ir psichologinė paslaugų sistema globėjams ir tėviams yra svarbi dalis paremti jų poreikius ir suteikti pagalbą įvairiais klausimais. Svarbu, kad globėjai ir tėviai gautų įvairias socialines ir psichologines paslaugas, galėtų pasinaudoti individualiomis ar šeimos terapijos paslaugomis, kurios padėtų susidoroti su iššūkiais ir užsibrėžtais tikslais. Profesionali pagalba galėtų padėti susidoroti su emocijomis arba šeimos

santykių sunkumais. Įvairios grupinės terapijos arba paramos grupės gali būti organizuojamos siekiant suteikti globėjams galimybę dalintis patirtimi, išgirsti kitų istorijas ir gauti paramą iš kitų, kurie susiduria su panašiomis situacijomis. Taip pat svarbus ir socialinių darbuotojų vaidmuo, kurie suteiktų praktinę pagalbą, o taip pat teiktų informaciją apie teises, įsipareigojimus, paslaugas, kurias teikia valstybinės arba vietos institucijos, ir padėtų per įvairius įvaikinimo ar globos procesus. Svarbūs ir organizuojami įvairūs seminarai, mokymai arba konferencijos, skirtos globėjams ir tėviams, nes jose gali būti teikiama informacija apie vaiko raidos ypatumus, šeimos santykius, įvairių iššūkių įveikimą ir kitus susijusius klausimus. Kitas svarbus dalykas, kad tėviai ir globėjai galėtų pasinaudoti vaiko raidos ir lavinimo specialistų paslaugomis, kurios padėtų suprasti vaiko poreikius, suteiktų patarimų. Svarbiausia, kad valstybės sistema būtų lanksti, atsižvelgiant į konkrečius globėjų ir tėvių poreikius. Paslaugos turėtų būti individualizuotos ir orientuotos į šeimos gerovę bei palaikymą, siekiant užtikrinti sveiką šeimos augimą ir vaiko gerovę.

3. SOCIALINIŲ, PSICHOLOGINIŲ PASLAUGŲ POREIKIS IR PRIEINAMUMAS GLOBĖJAMS IR ĮTĖVIAMS EMPIRINIS TYRIMAS

Šiame skyriuje bus analizuojama įtėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę veiksniai, jiems suteikiama pagalba, sunkumai su kuriais jie susiduria, bei socialinių, psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas. Taip pat bus nagrinėjami aspektai kurie padėtų globėjams ir įtėviams šiame procese.

3.1. Empirinio tyrimo metodologija

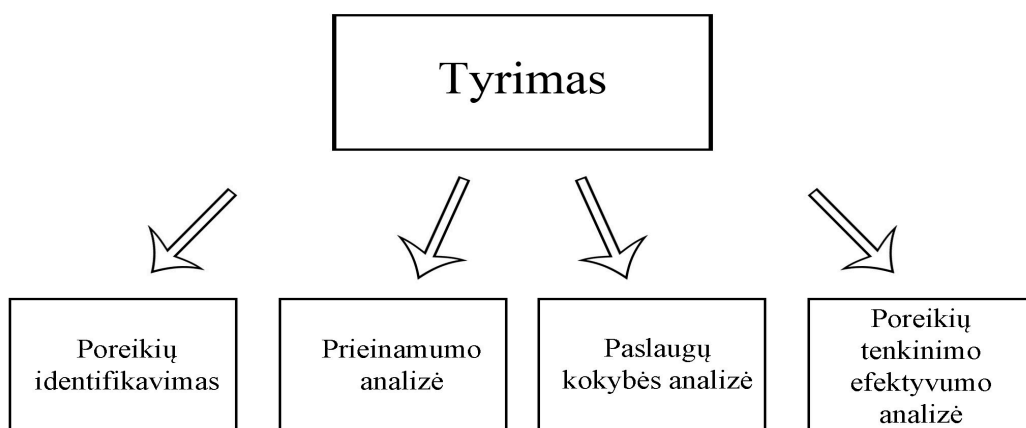
Tyrimo tikslas. Šio empirinio tyrimo tikslas yra ištirti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir jų prieinamumą globėjams ir įtėviams. Tyrimas siekia gilintis į šių paslaugų svarbą, teikimo kokybę ir efektyvumą, atsižvelgiant į jų patirtį ir poreikius.

Tyrime identifikuoti globėjų ir įtėvių socialinių, psichologinių paslaugų poreikiai ir veiksniai turintys įtakos šiems poreikiams.

Analizuojama subjektyvi globėjų ir įtėvių nuomonė.

Socialinių, psichologinių paslaugų teikimo kokybė bei atitikimas poreikiams (2 pav.).

Šis empirinis tyrimas yra svarbus norint geriau suprasti ir patobulinti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį, jų teikimą bei prieinamumą globėjams ir įtėviams, prisidedant prie jų gerovės ir pagalbos procesų. Be to, tyrimas padeda atskleisti sisteminės problemos trūkumus, leisdami valstybei ir organizacijoms tobulinti paslaugų teikimą globėjams ir įtėviams.

2 pav. Tyrimo veiklos (sudaryta darbo autorės).

Tyrimo metodas. Siekiant išanalizuoti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir įtėviams, buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodas. Kokybinis metodas pasirinktas siekiant:

1. Giliau supranti individo patirtį: kokybiniai metodai leidžia giliau įsiklausyti į informantų pasakojimus, nuomones ir patirtis. Tai suteikia galimybę labiau suprasti jų patirtį, įsitikinimus, jausmus ir požiūrį į tyrinjamą temą.
2. Gauti išsamesnius atsakymus: kokybiniai metodai leidžia informantams išsamiau paaiškinti savo požiūrį, o tai gali būti naudinga tyrime siekiant suprasti sudėtingas ar sunkiai apibrėžiamas temas, pvz., emocijas ar asmenines patirtis.
3. Siekti geresnės tyrėjo ir informanto sąveikos supratimas: kokybiniai metodai padeda sukurti atviresnį ir glaudesnį ryšį tarp tyrėjo ir informanto. Artimesnis ryšys gali padėti gauti gilesnį ir išsamesnį informanto atsakymą.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas. Pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuriuo siekiama išsiaiškinti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir įtėviams.

Pusiau struktūruotas interviu metodas pasirinktas dėl:

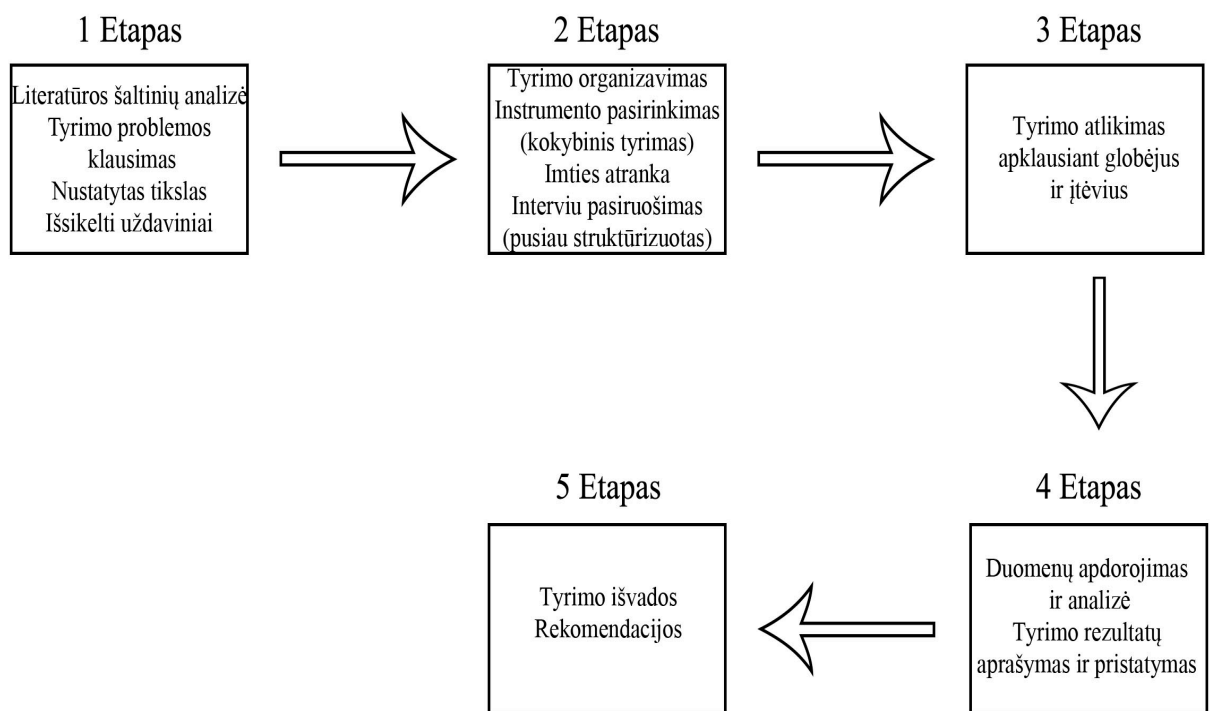
1. Lankstumo: šis metodas suteikia tyrėjui galimybę turėti tam tikrą struktūrą, bet tuo pat metu leidžia keisti klausimus ar temų pasirinkimą pagal pokalbio eigą ir atsakymus.
2. Gilesnio informanto supratimo: tyrėjas gali gilintis į temas ir klausimus, kurie iškyla iš informanto atsakymų, o ne tik laikytis iš anksto nustatytų klausimų.
3. Standartizacijos: nepaisant to, kad pusiau struktūruotas interviu nėra visiškai struktūruotas, jis suteikia tam tikrą standartizavimo lygį, leidžiantį palyginti atsakymus tarp skirtingų informantų.
4. Dalyvių patogumo: informantai gali jaustis komfortiškiau, nes tyrėjas gali pritaikyti klausimus jų patirties, požiūrio ir poreikių atžvilgiu.
5. Plataus taikymo: šis metodas gali būti taikomas įvairiose srityse ir tyrimų kontekstuose, leidžiant gauti kokybiškas ir galias žinias.

Tyrimo imtis. Kokybiniam tyrimui atlikti apklausti 6 globėjai ar įtėviai. Taikyta netikimybinė tikslinė patogioji atranka. Su globėjais ir įtėviais susipažinta GIMK mokymų metu, taip pat atliekant praktiką X socialinių paslaugų centre, globos padalinyje. Tyrimas atliekamas pasisotrinimo principu, kai jis nutraukiamas dėl pakankamo duomenų kiekio ir tolimesnis imties didinimas nesuteikia esminės informacijos ir pridėtinės vertės, taip sutaupant laiko ir išteklių.

3 lentelė. Informantų duomenys

Nr.	Tyrimo dalyvių kodas	Tyrimo dalyvių amžius	Tyrimo dalyvių globojimo/įvaikinimo patirtis metais	Globojamų, įvaikintų vaikų skaičius
1.	I1	58 metai	12 metų	17 globojamų vaikų
2.	I2	41 metai	7 metai	9 globojami vaikai
3.	I3	37 metai	5 metai	4 globojami vaikai
4.	I4	36 metai	9 metai	1 įvaikintas 8 globojami vaikai
5.	I5	38 metai	3 metai	1 įvaikintas vaikas
6.	I6	44 metai	5 metai	5 globojami vaikai

Tyrimo organizavimas. Tyrimas su globėjais ir tėvais atliekamas 2024 metų vasario-kovo mėnesiais. Su kiekvienu tyrimo dalyviu buvo susitartas individualus pokalbio laikas, kuris suderintas iš anksto, supažindinus su interviu tema. Pokalbių trukmė varijuoja 30-60min., su tyrimo dalyvių sutikimu viskas įrašoma į diktofoną. Vėliau interviu metu surinkta informacija yra transkribuota, aprašoma ir išskirstoma į kategorijas bei subkategorijas. Visa tyrimo eiga yra suskirstyta 5 etapais: 1 etapas - literatūros šaltinių analizė, išsikeltas tyrimo problemos klausimas, taip pat tikslas ir uždaviniai; 2 etapas – tyrimo organizavimas, instrumento rengimas (kokybinis tyrimas), imties atranka, interviu paruošimas (pusiau struktūrizuotas); 3 etapas – tyrimo atlikimas apklausiant globėjus ir tėvus; 4 etapas – duomenų apdorojimas ir jų analizė, tyrimo rezultatų pristatymas; 5 – tyrimo išvados ir rekomendacijos. Tyrimo organizavimas atvaizduotas (žr. 3pav.):

3 pav. Tyrimo organizavimas (sudaryta darbo autorės).

Duomenų analizė.

Tyrimo duomenų analizė yra tokia proceso dalis, kurioje surinkti ir apdoroti duomenys svarbūs suvokiant tyrimo temą ir pateikiant išvadas. Ši tyrimo dalis apima duomenų tvarkymą, interpretaciją bei giluminę jų analizę, kad būtų galima atskleisti tendencijas ir išvadas, reikšmingas tyrime iškeltiems klausimams. Tai leidžia tyrėjui giliau suprasti tiriamą reiškinį ir pateikti pagrįstas išvadas bei rekomendacijas.

Pasak Bitino ir kt. (2008), kokybinės turinio analizės metodas yra plačiai naudojamas kokybiniuose tyrimuose siekiant išanalizuoti ir interpretuoti kokybinius duomenis, (pvz. interviu). Šis metodas leidžia tyrėjams giliau suprasti duomenų turinį, identifikuoti dominančias temas ir iškelti svarbias išvadas.

Pagrindiniai žingsniai kokybinės turinio analizės metode:

duomenų surinkimas: pirmasis žingsnis yra duomenų surinkimas, kuris gali apimti interviu, stebėjimus ar dokumentų analizę;

duomenų apžvalga: tyrėjas atidžiai peržiūri visus surinktus duomenis, kad susipažintų su jų turiniu ir gautų bendrą supratimą;

kategorizavimas: tyrėjas identifikuoja pagrindines temas, kategorijas. Tai gali būti daroma naudojant kodavimą, kad būtų suformuoti sąvokų rinkiniai, atspindintys svarbias turinio sritis;

teminė analizė: tyrėjas atlieka teminę analizę, susitelkdamas į kiekvienos kategorijos ar temos turinį, siekdamas išgryninti esmines mintis, tendencijas ar įžvalgas;

išvados: galiausiai, remiantis turinio analizės rezultatais, tyrėjas gauna įžvalgų, išvadų ar teorinių išvadų, kurios padeda atskleisti tyrimo klausimus arba atskleisti naujas žinias.

Kokybinė turinio analizė yra lanksti metodika, leidžianti prisitaikyti prie skirtingų tyrimo kontekstų ir turinio rūšių. Ji suteikia galimybę giliau suprasti kokybinius duomenis ir sukurti patikimus ir pagrįstus išvadu.

Tyrimo etika. Kiekvienam kokybinio tyrimo dalyviui buvo pristatytas tyrimo tikslas ir užtikrintas konfidencialumas, todėl šiame darbe kiekvienas tyrimo dalyvis pavadintas informantu ir jam suteiktas individualus kodas (I1 I2, I3, I4, I5, I6). Viso interviu metu buvo laikomasi etikos principų, pagarbos pašnekovui.

Tyrimo ribotumas. Tyrimo ribotumui darė įtaką prieinamumas prie tyrimo dalyvių, nes sunku surasti informantus, kurie būtų pasiruošę tinkamai dalyvauti tyrime, ypač kai tema paliečia jautrius aspektus ar reikalauja jų laiko. Taip pat tyrimo ribotumui turėjo įtakos tyrėjos nepakankama patirtis įvaikinimo ir globos tema, todėl trūkumas žinių galėjo riboti galimybes atlikti gilesnę ir kokybiškesnę tyrimą, be to ir geografinė vietovė, nes visi informantai pasirinkti iš vieno miesto.

3.2. Tyrimo duomenų analizė

Tyrimo duomenų analizė yra svarbus etapas kokybinių tyrimų procese, kuriuo siekiama išgryninti, suvokti ir interpretuoti gautus tyrimo rezultatus. Šis procesas leidžia atskleisti svarbius aspektus, panašumus ar skirtumus tarp duomenų, kurie surinkti ir užfiksuoti tyrimo metu. Duomenų analizė apima visų surinktų duomenų peržiūrėjimą ir susistemimą. Atlikus tyrimą, svarbu analizuoti ir interpretuoti surinktus duomenis, siekiant išgryninti svarbius aspektus, suprasti tyrimo reikšmę ir nagrinėjamą temą. Taip pat, analizuojant duomenis, galima pagrįsti teorinę medžiagą. Tyrimo metu analizuojami: tėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę veiksniai (vidiniai ir išoriniai); tėvių ir globėjų gaunama pagalba (iš artimųjų, iš institucijų); sunkumai su kuriais susiduria globėjai ir tėviai (vidiniai ir išoriniai); veiksniai kurie padėtų pagerinti tėvių ir globėjų pasiruošimą vaiko įvaikinimui ar globojimui (specialistų daroma įtaka, reikalingos informacijos teikimas); tėvių ir globėjų socialinių ir psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas (informavimo ir konsultavimo paslaugų poreikis, psichosocialinių paslaugų poreikis, sociokultūrinių paslaugų poreikis, kitų socialinių paslaugų poreikis); aspektai kurie padėtų tėviams ir globėjams šiame procese (visuomenės požiūris, institucijų specialistai, pagalba pinigais).

Išanalizavus tyrimo duomenis, galima išskirti tris temas: pirmoji - tėvių ir globėjų globos istorija; antroji – paslaugos tėviams ir globėjams; trečioji – pagalba tėviams ir globėjams.

Kiekvienoje temoje yra įvardintos kategorijos:

tėvių ir globėjų globos istorija – tėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę veiksniai, globėjų ir tėvių pasiruošimas vaiko įvaikinimui ar globojimui, sunkumai su kuriais susiduria globėjai ir tėviai;

paslaugos tėviams ir globėjams – tėvių ir globėjų gaunama pagalba, tėvių ir globėjų socialinių ir psichologinių paslaugų poreikis ir gavimas, tėvių ir globėjų socialinių ir psichologinių paslaugų vertinimas;

pagalba tėviams ir globėjams - paslaugų aspektai, kurie padėtų tėviams ir globėjams šiame procese.

1 tema. Tėvių ir globėjų globos istorija

Atliekant tyrimą ir informantams papasakojus apie globojimo ir įvaikinimo procesą, atsiskleidė, kas paskatino juos priimti tokį sprendimą (žr.2 lentelę).

2 lentelė. Tėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę veiksniai

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę išoriniai veiksniai	Psichologinė pagalba	<i>„<...> ta jo mergaitė nekenė visų moterų ir draugai man sako žinai tu naudokis proga, sako imk globoti vaiką, tu gausi ir psichologinę pagalbą ir kiek tu atiduodi jai energijos tai bent gausi kažką atgal, gal ir teigiamų emocijų, nes dabar tik neigiamos, tai ir tai pasitvirtino 100 procentų, nes ne kartą esu pasakius, turbūt kitaip būčiau psichiatrinėj ligoninėj, išsiskyrus su vyru ar dar kas jei būčiau toliau taip gyvenus, tai šitas sprendimas globoti vaikus tikrai buvo gerai.“ II</i>
	Kito šeimos vaiko noras turėti sesę ar brolių	<i>„<...> mano vaikai beveik kai užaugo, buvo 16,17 metų, žodžiu buvo jau dideli, sūnus išvažiavo į Angliją mokytis, ir dukra išvažiavo, buvo likus tik devynmetė vyro našlaitė dukra, nu ne visai našlaitė ir parėjusi ji mums pareiškė, sako aš esu vienintelė klasėje kuri neturi daugiau nei brolių nei seserų.“ II</i>

	Artimųjų pavyzdys	„Paskatino tai mano močiutė, nes mano močiutė visa laiką globodavo, matyt yra įskiepyta kažkas. Čia jau iš šeimos, mano močiutė tokia buvo, tai kai sužinojau apie tai, kad tokia galimybė ir pradėjau“. I2
	Vaikai likę be tėvų	„Iš pradžių aš dirbau vaikų bendruomeniniuose namuose, kai jie tik atsidarė, ir ten buvo vaikai kurie visi norėjo pas mane į namus, į šeimą, bet aš pasiemiau mergaitę penkiolikos metų svečiavimuisi tik, o paskui vyko kursai tie GIMK, baigiau tuos kursus, kad globot, o paskui ir jau su visam pasiemiau tą mergaitę. O paskatino mane tam tie patys vaikai, nes jie labai nori šeimos, ir nors dideli jie ten buvo, paaugliai, bet vis tiek šeimos labai nori <...>“; „Mes su ja kalbėjom, kaip tu įsivaizduoji gyvenimą šeimoje, aš tipo labai noriu mamos ir tėčio, aš niekad neturėjau jų, aš neturėjau prie ko prisiglausti, aš būsiu gera, labai prašau.“ I3
Įtėvių ir globėjų apsisprendimą lėmę vidiniai veiksniai	Noras įprasminti motinystę	„<...> bet aš kai negaliu jų turėt, man norėjosi nors taip sužinoti kas tai per jausmas. Ir ta mintis man niekaip nedavė ramybės, kad ir aš galiu būti ta mama, tas vidinis balsas vis sakė, kad paimk paimk, ir vyras palaikė mano tą sprendimą, tai ir nutarėm tada.“ I5
	Įgimtas noras	„Tai tiesiog tas noras jau nuo vaikystės galima sakyti buvo globoti bent jau vieną vaiką, po to užsiauginau dvi dukras, ir man labai norėjosi berniuko, tai gavosi, kad iš vaikų namų pasiėmėme berniuką ir prasidėjo visi susitikimai dėl to, procesai, dar kažkas, paskui pakalbėjome su kitais, kad fainai daugiau vaikų, ir iš vidaus aš jaučiau tą norą. Pradėjo jie siūlyti, tai taip gavosi, kad nu. Paskui paprašė laikinai, kad dar paglobočiau ir tas kaip ir gavosi. Tai pradėjom su tuo dar, kad tai vieną, antrą, trečią ir taip įsisukom, kad dabar gavosi, kad po aštuonis ir daugiau vaikų globojam. Tai va, šiuo metu turim tris nuolatinius ir tris laikinus. Bet

		<i>su tais laikiniais irgi neaišku dar kaip bus.“ I4 „<...> tas pirmas įspūdis, tas noras ir tada aš sau pasakiau, kad tikrai kažkada paimsiu nors vieną vaiką iš tų vaikų namų.“ I6</i>
--	--	---

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Pagal informantų pasisakymus galima matyti, kad didžiausią paskatą priimti sprendimą įsivaikinti ar globoti vaiką jiems suteikia žinia, kad tokiu atveju gaus psichologinę pagalbą, kito vaiko šeimoje noras turėti sesę arba brolių, taip pat įtaką daro artimųjų pavydžiai, jaučiamas įgimtas noras priimti svetimą vaiką į šeimą ir taip jam padėti. Kitais atvejais priimti tokį sprendimą paskatino patys be tėvų globos likę vaikai išreikšdami didelį norą pakliūti į šeimą ir taip motyvuodami būsimus globėjus ar įtėvius, bei noras patirti motinystės jausmus negalint susilaukti savo biologinių vaikų. Kaip nurodo Genienė, Nedveckė (2021), norint įvaikinti ar globoti vaiką labai svarbu kokie motyvai skatina žmones priimti tokį sprendimą, nes būtent jie dažniausiai ir nulemia įvaikinimo ar globos sėkmę. Lehman (2009) teigia, kad motyvacija kuri yra iš vidaus, laikoma pati stipriausia ir vertingiausia, nes žmogus veikia dėl savo asmeninių siekių ir troškimų, o ne tik dėl išorinio naudos ar nuostolių.

Pasiteiravus informantų apie tai, kokių abejonių kilo priimant tokį sprendimą, didžioji dauguma atsakė, kad abejonių nekilo jokių: „*Abejonių man nekilo jokių.*“ I1; „*<...> apsisprendusi aš, tai man nekilo tikrai abejonių. Nebuvo tas sprendimas aišku, kad per vieną dieną, kad sugalvojai ir padarei, bet abejonių tikrai ne.*“ I2; „*Dėl savo sprendimo aš rami ir nebuvo ne, tikrai ne.*“ I3; „*<...> nors iš esmės tai ne, visgi nekilo*“ I4. Tačiau kiti du pasidalino, kad abejonių buvo, jaudinosi ar pavyks atstoti vaikui tėvus, ir aš sugebės susitvarkyti su šiomis pareigomis: „*<...> nes o jei įsivaizduojų vienaip ir taip nebus, nebus to ryšio ir meilės, negalėsiu atstot nu tų vadinamų tėvų <...> I5*“; „*Nu žinot, vis tiek negali žinot kaip čia gausis, vaikus augint yra kas veikt, gal man neišeis, o kas ten žino*“ I6.

Informantams papasakojus apie savo patirtį auginant globojamus ar įvaikintus vaikus, išaiškėjo kas jiems labiausiai padeda šiame procese (žr. 3lentelę).

3 lentelė. Įtėvių ir globėjų gaunama pagalba

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
-------------	----------------	--------------------------

<p>Įtėvių ir globėjų gaunama pagalba iš artimųjų</p>	<p>Pagalba iš antrosios pusės</p>	<p>„Man daugiausiai visoj situacijoj tai padeda vyras „<...>“. I1 „<...> vyras pagrinde, nes noriu išvažiuot ir pailsėt galų gale ir persipildo viskas <...>“. I4 „Tikrai be vyro nieko nebūtų, visas pagrindas jis <...>“; Tiek palaikymu, nes tas sprendimas vis tiek mano buvo pagrinde, tai kai sunkios dienos būna jis ramiai kažkaip sureaguoja į viską, nekaltina ten manęs ar panašiai, o padeda, pasišnekam, išleidžia mane kur nors atsikvėpt ar nusiveža kur nors.“ I5</p>
	<p>Pagalba iš šeimos</p>	<p>„<...> šeima, aš į šitą reikalą įtraukiau ir savo sesę“, „<...> tėvai mano labai pritaria padeda, dukra labai palaiko ir sūnus, gaunu iš jų tą tokį tikrai moralinį palaikymą ir kai gauni moralinį palaikymą tai kaip aš sakau to fizinio gal net ir nereikia. <...>“. I1 „Dukros dar atvažiuoja padėt prižiūrėt vaikus, būna išleidžia mus kokiam savaitgaliui „atsijungt“ nuo visko <...>“. I4 „Jei ne mano šeima, tai kažki kaip čia būtų, nes minčių nu tikrai visokių būna, tai tas žinojimas, kad yra iš šalies žmonės šalia ir kai gali bet kada nuvažiuot ar paskambint tai tikrai tą duoda <...>“. I6</p>
<p>Įtėvių ir globėjų gaunama pagalba iš institucijų</p>	<p>Pagalba iš socialinio paslaugų centro</p>	<p>„Labiausiai padeda globos centras pilnu pajėgumu, viskuo. Viską gaunu, tiek psichologų, absoliučiai kiekvienu klausimu galima skambinti ir kalbėtis. Man pagrindinę pagalbą tai suteikia mano koordinatorė, arba Agnė jei jau reikia Agnės (Jonavos socialinių paslaugų centro globos skyriaus vedėja), šiaip tai pagrinde koordinatorė mano, su ja bendrauju.“ I2 „<...> nuolat kalbuosi su savo socialine darbuotoja kuri mane kuruoja“.; „<...> nuolat gaunu mokymus, nuolat kalbuosi ten <...>“. I1 „Psichologė labai padėjo mums, nes mergaitė daug traumų patyrus, nepriėmė mamos, nenorėjo apie ją nieko žinoti ir kalbėti, jos ta mama neįgali nuo to gėrimo, tai vis pas psichologę lankėmės. Ir mokintis ji nelabai norėjo, tai psichologė padėjo irgi.“; „<...> Socialinių paslaugų centre</p>

	<i>būdavo kas mėnesį ten tos grupės, būdavo visokių temų, va apie paauglius buvo labai įdomios temos, ir apie jų priklausomybes ir daug iš ten sužinojau.“ I3</i>
--	---

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Remiantis informantų atsakymais, matome, kad pagalbos vaidmenį atlieka artimiausi žmonės ir institucijos. Įtėviam ir globėjams padeda antrosios pusės, tėvai, vaikai, kiti šeimos nariai, taip pat institucijos darbuotojai tai globos centro darbuotojai, socialinės darbuotojos, koordinatorės, psichologai. Informantai pabrėžia, kad jiems svarbu turėti su kuo išsišnekėti, gauti svarbų emocinį palaikymą, sulaukti artimųjų pagalbos prižiūrint vaikus, taip pat gauti reikiamą informaciją ir savišvietą iš globos centro organizuojamų grupių su specialistais, bei džiaugiasi psichologų nauda ir jų teikiama pagalba. Įvaikinimas ar vaiko globojimas gali būti emociškai sunkus procesas, kurį lydi įvairūs jausmai, įskaitant džiaugsmą, nerimą, abejones ar netgi baimę. Pagalba iš šeimos narių, draugų, psichologų ar kitų specialistų gali padėti sušvelninti šiuos jausmus ir užtikrinti emocinį palaikymą. Pagalba ir palaikymas iš šeimos narių, draugų ar specialistų gali padėti užtikrinti, kad įvaikintas ar globojamas vaikas, gauna geriausią įmanomą priežiūrą ir paramą. Kaip nurodo Bass, Shields ir Behrman (2004), nepakankama parama ir pagalba dažnai lemia situaciją, kur asmenys, ketinantys tapti vaiko globėjais, galiausiai susiduria su iššūkiais ir nutraukia šią iniciatyvą. Kalbant toliau, siekiama išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susidūrė nusprendę įsivaikinti ar globti vaiką tyrime dalyvavę informantai (žr. 4 lentelę):

4 lentelė. Sunkumai, su kuriais susiduria globėjai ir įtėviai

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Sunkumai šeimoje	Vaiko emocijų nevaldymas	<i>„<...> reikia labai daug laiko man iškentėti, tikraja ta žodžio prasme reikia išgyventi, iškentėti tą laikotarpį, tą elgesį, kai būna su paaugliais <...>“. II; „<...> kai jie isterikuoja, reikia įvertinti, kad tu turi išlaukti dantis sukandęs, patyli patyli, nes tuo momentu nieko nebus, gausi tik į dantis kaip aš sakau <...>“. II; „<...> jam reik išpūliuot, su visom savo emocijom, tai va aš turiu negirdėt, nematyt, nežiūrėt.“ II</i>

	Vaiko elgesio sunkumai	<p>„<...> tiesiog negrįždavo namo, ignoruodavo, nekeldavo, ragelio, imdavo ir dingdavo <...>”. I2</p> <p>„<...> kai atrodo visą širdį atiduodi, stengiesi, o net nepažiūri į tavo pusę, jam neįdomu ką tu sakai.“; „<...> ir atrodo tyčia kartais elgiasi taip, kad įkastų, įskaudintų, ir supranta atrodo, bet kerštuoja, nors aš tai jam nieko blogo tai nepadariau.“ I5</p>
	Vidinės baimės	<p>„<...> man baimės, kad tik neprisigertų, dar kažko nepadarytų, neišvažiuotų kažkur.“ I3</p> <p>„<...> ar įvertins kai užaugs, ar nepaliks, nebus, kad išėjo ir susikūrė gyvenimą jau be mūsų <...>”. I5</p> <p>„<...> nes didžiausia baimė pasakyti yra tikrai žmonėms, kad nesusitvarkau <...>”. I1</p>
	Vaiko sveikata	<p>„<...> ištyrėm, kad pasirodo jai autizmas, ir šizofrenijos protrūkiai, savižala ir man buvo šokų šokas <...>”. I4;</p> <p>„<...> kojytė visa susukta, sunkiai vaikščiojo ir jau matėm, kad visam gyvenimui čia <...>”. I4</p>
Sunkumai susiję su kitomis institucijomis	Svetimų žmonių kišimasis	<p>„Iš tikrųjų tai būna, kad sunkiau ne su pačiu vaiku, o su jų tėvais, nes jie pradeda lipt ant galvos ir pradeda aiškinti kaip tau reik prižiūrėt vaikus, ko patys nedaro ir net nesiruošia daryti.“ I4; „Ypač bobulės visos, ar močiutės, su visais savo patarimais ir visa kita. Va tas būna sunku atlaikyt ir atsigint, tai va tas išvargina labiau nei tie vaikai.“ I4</p> <p>„<...> va tos pamokslininkės visos tai ojezus nu negaliu pakęst visai, jos atrodo geriau žino ir šeimos situaciją ir viską.“ I6</p>
	Reikalai su policija	<p>„<...> ji nepilnametė, dešimta valanda vakaro ir reikia kreiptis į policiją, jei apie ją jokių žinių. Tai kelis kartus teko su policija ieškoti naktį, labai ilgas procesas ten su dokumentų pildymu.“ I2; „Nu tai va su tom visom policijom <...>”. I2</p>
	Sunkumai mokykloje	<p>„<...> bet „išmuša iš „vėžių“ koks nors vaiko elgesys mokykloje, tai dar mane tai mane, bet labiausiai tai baisu dėl</p>

		<p><i>mokytojos, nes ji isterikė jai biški kas iš karto pastabos, kvietimaisi <...>”. II</i></p> <p><i>„<...> vienas turėjo kalbos defektą, tai sunkumai labai su pamokom, mokykloje, nu dirbt nuolat reikėjo.“ I2</i></p>
--	--	--

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Pasak informantų, kurie globoja ar yra įvaikinę vaiką, jie susiduria su vaiko elgesio ir emocijų nevaldymu, sunkumais dėl to, kad tenka bendrauti su policija ir tuomet tvarkyti įvairius su tuo susijusius dokumentus, sunkumais dėl problemų mokykloje, svetimų žmonių komentarų ir nurodinėjimų kaip jiems auklėti vaikus, taip pat ir dėl savo išgyvenamų vidinių baimių ir vaiko sveikatos. Šie tėviai ir globėjai patiria įvairiausių sunkumų. Pirmiausia, jie dažnai susiduria su vaiko elgesio iššūkiais, kurie gali apimti agresyvumą, impulsyvumą arba emocinius išsiveržimus. Toks elgesys gali sukelti stresą ir nerimą, todėl informantai bando suprasti, kaip geriausiai reaguoti ir padėti vaikui. Be to, bendravimas su policija gali būti nepatogus ir keliantis stresą. Jiems gali tekti susidurti su policijos pareigūnais dėl įvairių priežasčių, tokių kaip vaiko dingimas arba tai gali būti susiję su vaiko elgesiu. Tai sukelia sunkumų dėl laiko praradimo ir emocijų, taip pat gali reikalauti daug energijos ir pastangų. Mokyklos problemos irgi gali sukelti papildomų iššūkių, nes tėviai ir globėjai gali susidurti su vaiko elgesio problemomis mokykloje, pvz., su disleksija, sunkumais mokantis ar socialiniais sunkumais bendraujant su bendraamžiais. Jie taip pat gali turėti sunkumų dėl to, kaip mokytojai ir kitas mokyklos personalas reaguos į šias problemas ir kaip tai paveiks jų vaiką. Be to, neigiamos patirtys su svetimų žmonių komentarais ir nurodinėjimais gali būti labai nepatogios ir netgi žeminančios. Tokios pastabos gali sukelti jausmą, kad globėjas ar tėvis yra nepakankamai kompetentingas arba nepajėgus rūpintis vaiku. Tai gali lemti emocinį krūvį ir dar didesnę stresą. Taip pat svarbu paminėti, kad informantai gali patirti vidinių išgyvenimų ir baimių, susijusių dėl ryšio su vaiku, dėl ateities, taip pat su jų gebėjimu sėkmingai rūpintis ir ugdyti vaiką. Tai gali sukelti jausmus dėl savo gebėjimų, nepakankamumo jausmą ar netgi kaltės jausmą dėl situacijos, kurioje jie atsidūrė. Sunkumai dėl vaiko sveikatos gali būti labai įvairūs ir apimti įvairias situacijas ar problemas, su kuriomis susiduria vaiko globėjai ar tėviai. Šie sunkumai gali apimti sveikatos sutrikimus ar ligas, su kuriomis tenka susidurti ir gyventi kasdien, o medicininės procedūros ar gydymas, gali būti sudėtingas arba reikalaujantis specialių žinių ir įgūdžių. Dėl to galima susidurti su finansiniais iššūkiais, kurie susiję su sveikatos priežiūros išlaidomis arba negalėjimu gauti tinkamos medicininės pagalbos. Be to, ir psichologiniai ar emociniai sunkumai, susiję su vaiko sveikatos būkle ar gydymo procesu. Visi šie sunkumai gali turėti didelį poveikį vaiko globėjams ar tėviams emociškai ir psichologiškai.

Kaip pabrėžia Bass, Shields ir Behrman (2004), visų pirma svarbiausia suprasti ir įvertinti iškilusius sunkumus ir iššūkius, suteikti reikiamą informaciją ir mokymus, o tik vėliau užtikrinti kokybiškas gaunamas paslaugas, taip siekiant užtikrinti globėjų ir įtėvių stabilumą bei užkirsti kelią emociniam išsekimui. Tryc (2013) pabrėžia, kad vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių sunkumus, yra motyvacija, kuri skiriasi pagal žmonių siekius. Golding (2017) teigia, jog sunkumai kyla, kai netinkama motyvacija veikia sprendimą įsivaikinti vaiką, ypač kai susitelkiama tik į įtėvių poreikius, jei yra susikurti lūkesčiai apie tobulą šeimą. Costa ir Tasker (2018) pabrėžia, jog įtėviai paslėptai tiki, kad tie poreikiai bus patenkinti, vis gi neretai pasitaiko, kad vaikas negali atitikti šių lūkesčių. Dažnai patiriami sunkumai ir iš visuomenės tolerancijos stokos kalbant apie globėjus ir įtėvius (Vitkauskas 2010).

Paklausus informantų kaip būtų galima patobulinti įtėvių ir globėjų paruošimą vaiko įvaikinimui ar globojimui, jie pasidalino savo atsakymais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Globėjų ir įtėvių pasiruošimas vaiko įvaikinimui ar globojimui

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Pasiruošimas globojimui ir įvaikinimui	Globa ar įvaikinimas vyresnio vaiko	<p>„<...> esu sakiusi pastabą, va soc tom darbuotojom, kad ruoškit žmones su ta mintim, ar plakatų va kaip rodo, kad globot vaikus, bet jie su mažais vaikais, nedarykit šito, todėl, kad yra ne tik mažų vaikų, yra paauglių <...>” II; „<...> nes tada visi nusiteikę ir globoti tuos dviejų, nu gerai penkių metų vaikus, o ką daryti tiems vyresniems <...>”. II</p> <p>„<...> nenorėjau kaip tik mažučio, o vis buvo sakoma va nuo mažens užauginsit, nors man vyresnis kaip tik labiau <...>”. I5</p>
	Specialistų daroma įtaka prieš globos ir įvaikinimo procesą	<p>„<...> nes mes pirmą berniuką ėmėm iš vaikų namų, ir mus labai atkalbinėjo, tai taip nepatiko, taip neprofesionalu „<...> I4; įtvaras nuo pat gimimo, jam jau porą metų nieks nekeista, kojytė visa susukta, sunkiai vaikščiojo ir mus taip atkalbinėjo, sake jis nevaikščios, kam jūs jį imat.”.I4</p> <p>„<...> reikia kursuose į viską kreipti dėmesį ir</p>

		<i>nusiteikti, kad viską ką mums rodo, tai viskas gali ir atsitikti. Nes taip atrodo, kad ai parodo ten tokius blogus atvejus, kad tenais su tais vaikais tokių problemų yra, bet greit taip, tai galvoji ai čia taip nebūna, o tikrai būna.“ I2</i>
Informacijos teikimas prieš pradedant globoti ir įvaikinti vaiką	Informacija kursų metu	<i>„<...> paims iš tavęs tuos vaikus, nu bet sakau nieks nepaėmė ir apie tokius atvejus man net nepasakojo per kursus, išsigandau“<...>”. I1 “Ta finansų tema neslėpkim irgi yra gana aktuali, nes kaip bebūtų vaiką tai kainuoja išlaikyti, norint suteikti jam visko ko reikia tai tuo labiau. Ir tu priimdamas sprendimą vis tiek pasiskaičiuoji ar tau išneš tavo galimybės ir kokią tu paskatą gausi.” I6</i>
	Paskaitos su psichiatrais	<i>“Šiaip mokymai tikrai labai reikalingi su psichiatrais, nes neseniai turėjom mergaitę, kur ištyrėm, kad pasirodo jai autizmas, ir šizofrenijos protrūkiu, savižala ir man buvo šokų šokas, kadangi aš to neturėjus.”I4 „Būna visokie susitikimai mūsų tokių šeimų, atvažiuoja lektoriai ten psichiatrai apie smegenų darbą tarkim, šiaip gyvendamas net nepagalvoji apie tokius dalykus, kaip tos smegenys pakilę ten gali būti ir kaip bendrauti su vaiku, o kai ruošiesi tam tai tikrai naudinga yra sužinoti tokius dalykus.”I3</i>

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Pasak informantų atsakymų, kalbant apie pasiruošimą globoti ar įvaikinti vaiką, jie nurodė, kad jiems svarbu, kad specialistai ruošų juos globoti ar įvaikinti ir vyresnius vaikus, taip pat pasidalino savo patirtimi apie specialistų bandomą daryti įtaką ruošiantis tapti globėjais ar įtėviais, jų nuteikinėjimą, atkalbinėjimą, o kartais bandymą kuo greičiau pateikti galimus neigiamus scenarijus, neakcentuojant galimų problemų ir taip nenuteikiant pasiruošti viskam. Informantai pabrėžia, kad specialistai turėtų palaikyti ir paskatinti, o ne demotyvuoti pasiimti vaiką iš vaikų namų, toks elgesys informantams kelia nepasitikėjimą ir neprofesionalumą, taip specialistai atrodo nekompetentingi. Taip pat informantai nurodė, kad tobulinant ir pradedant įtėvių ir globėjų

pasiruošimą norėtuši kursų metu gauti tikslesnę informaciją apie tai, kokiais atvejais gali būti „atimami“ vaikai iš globėjų ar įtėvių, taip pat įdomi ir finansų tema. Be to tyrimo dalyviai mano, kad taip pat būtų naudinga turėti paskaitas ar mokymus su psichiatrais, kurie padėtų suprasti sveikatos sutrikimus, savižalą ir nusiteikti galimiems iššūkiams susijusiems su įvaikinto ar globojamo vaiko sveikata, papasakotų kaip tinkamai reikia bendrauti su vaiku ir jį suprasti.

2 tema. Paslaugos įtėviams ir globėjams

Pasak Barkauskienės (2002), labai svarbu, kad šeima gautų tinkamą paramą ir palaikymą, įskaitant specialistų konsultacijas. Kaip nurodo Liobikienė ir Radvilienė (2009), priėmus sprendimą įsivaikinti ar globoti svetimą vaiką, visos šeimos susiduria su iššūkiais, tam tikromis krizėmis, be kurių šis procesas yra neatsiejamas, todėl labai svarbu, kad įtėviams ir globėjams būtų suteiktos visos informavimo, konsultavimo paslaugos. Remiantis Moyer ir Goldberg (2017) įžvalgomis, įtėviai neretai negauna tik jiems skirtų konsultacijų su specialistais dėl įvaikinimo proceso arba po jo, kai tokios pagalbos būtų labai reikalingos.

Informantų pasisakymų analizė atskleidė kokias socialines ir psichologines paslaugas jie gauna (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Įtėvių ir globėjų socialinių ir psichologinių paslaugų poreikis ir gavimas

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Informavimo ir konsultavimo paslaugų poreikis globėjams ir įtėviams	Informavimo paslaugos	<p>„<...> jei kažkur kitur reikia kreiptis, tai irgi nukreipia, pasako.“ I2</p> <p>„<...> koks klausimas, iš karto informacija suteikta <...>“. I6; Nieko nesakau, įdomu buvo ir su ta parama finansine kaip bus <...>“. I6</p> <p>„<...> kai kuriems žmonėms tikrai yra svarbi finansų tema, va finansavimas, tai kursų metu nekalba apie finansavimą <...>“ II; „<...> nes kitiems tai yra labai aktualu, nes kaip sakau išlaidų tikrai bus daug <...>“. II</p>
	Konsultavimo paslaugos	<p>„Tik kažko reikės, konsultacijų kokių, skambinu arba važiuoju, momentaliai, pasišnekam, jai reikia kažkur, dėl to bėdų tikrai nėra pas mus.“ II</p> <p>„<...> kiek eita į centrą pastoviai, dėl kiekvieno klausimo pakonsultuos <...>“. I6</p>

	Mokymai ir seminarai	Yra ir mokymai ir pasibuvimai per kuriuos ta prasme pasiruošusios darbuotojos kažkokiom temom <...>". I1 „<...> ir seminarą apie savižalą va ko reikėjo dėl tos mergaitės <...>". I4 ;
Psichosocialinių paslaugų poreikis globėjams ir įtėviams	Psichosocialinės paslaugos	„Mes gauname pas psichoterapeutą, pas psichologą, įvairias konsultacijas, taip pat mums padeda socialinis darbuotojas vyras, ir psichologas, nes va mergaitė negalėjo bendrauti su moterim, jį jų nekentė, o jis mums jau tiko ir mums apmoka visas tokias paslaugas, nes šiaip tikrai nėra pigu. Ir va dabar vėl važiuojam su vaikais kuriems tikrai reikia, nes sakau nebežinau ką man daryti, tai lankomės vėl pas psichoterapeutą, nes psichologas mums dabar nelabai, o psichiatras tik vaistus išrašo.“ I1 „<...> pas psichologą, įvairias konsultacijas .“ I5 „Aš va turiu ir psichologės numerį, jai bet kada gali paskambinti.“ I2 „<...> tai gaunam psichologo paslaugas, nes su traumom jie <...>". I3 „<...> psichologė labai faina, ten susiskambinam kiekvieną savaitę <...>". I4 ; „<...> reikėjo psichiatro, važiuvom, tyrėm <...>". I4; „Bet kai aš pasikalbėjau su psichiatre, vat klausė ji manęs kaip žaloja, kiek kartų, ir ji visiškai ramiai reaguoja į tai ir ta išvada buvo tokia, kad va jūs turit pasistengti, kad ji kuo mažiau žalotųsi. Žodžiu ji taip normaliai sureagavo į visa tai, kad neimkit į galvą, pasistenkit, kad mažiau tiesiog to būtų. Nes tas pokalbis pakeitė požiūrį, nes atrodė prieš tai, kad tai didžiausias siaubas, man net plaukė pasišiaušė visi, tai visa laimė, kad pakalbėjom su ja.“ „<...> kaip sakant norėjosi pasikonsultuoti su psichologu koku ir to pritarimo iš šono sulaukti, kad elgiuosi teisingai, gerai vis tiek.“ I5

Kitų socialinių paslaugų poreikis	Pagalba pinigais	„<...> mums jau tiko ir mums apmoka visas tokias paslaugas <...>”. I1 „<...> nu tai ir tas pašalpas vadinamas gaunam <...>”. I6
	Laikino atokvėpio paslaugos	„<...> kai jau iš proto išėsiu atrodo, tada atokvėpis man tikras išsigelbėjimas būna, galvą pravėdinti kaip sakant.“ I4
	Savipagalbos grupės	„<...> susitinkam toj grupėj savo savipagalbos vadinamoj, pasidalinam savo patirtim, kaip jautiesi, kaip darai tokioj ar kitokioj situacijoj.“ I4; „<...> va mes tuos mūsų susitikimus kiek aš daug informacijos prisirinkau, bendraudami vieni su kitais, tai ne kiekvienuose mokymuose sužinosi tiek, kiek iš gyvenimiškos patirties. Kaip vienokioj ar kitokioj situacijoj pasielgti, tai va tas daugiausiai man davė visko ir informacijos.“ I4 „<...> aš dėl savo anos mergaitės tai grupėse tiesiog dalyvauju.“ I3 „Galiu pasakyti kaip gera, kaip gerai yra kai va tokius susibūrimus mums padaro, supranti, kad ne vienas tada esi, o kartais kitų situacijos gal net paguodžia ir lengviau pasidaro.“ I6

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Informantai atskleidė, kad iš socialinių ir psichologinių paslaugų gauna: informavimo, konsultavimo, psichosocialines ir sociokultūrinės, bei laikino atokvėpio paslaugas, taip pat pagalbą pinigais. Dalis informantų pasidalino, kad informavimo ir konsultavimo paslaugų jiems netrūko: *Informacijos tai tikrai jokios netrūko <...>”I2; „<...> tai tikrai nebuvo, kad aš negaučiau kažkokios informacijos, jeigu reikia tik kokios informacijos tai prašai Agnės (Jonavos socialinių paslaugų centro globos skyriaus vedėja), arba koordinatorės, o jei jos nežino, tai vis tiek sužino ir perskambina, praneša. Tikrai nebuvo, kad trūktų kažko man.”I2*
„<...> nes daug tos informacijos, daug tos pagalbos, daug tikrai.” I3; *Šiaip visam tam procese man visko pakako, ir informacijos ir konsultacijų, viskas gyvenimiškai, paprastai, tikrai pakako.” I3*
Paklausti kokių socialinių, psichologinių paslaugų dabar trūksta jų šeimai, informantai atsako: „O dėl trūkumo tai nežinau, negaliu atsakyti, jei žinočiau kas man priklauso gal ir pasakyčiau, bet aš

nesugalvojau dar. Aš tą ką turiu, aš tą stengiuosi išnaudoti, jei žinočiau, kad dar kažkas yra kur, tai matyčiau, kad man tinka, sakyčiau tada, kad noriu ir to.“ I1; „Iš paslaugų tai dabar tikrai nieko netrūksta.“ I2; “O šiaip man daugiau paslaugų ar kažko tai nereikia, nebent degantis reikalas būtų.“ I3; „<...> ir užtenka tikrai visko. Man asmeniškai visko užtenka.“ I4; Na man kaip ir nelabai kas priklauso kiek žinau iš tų specialių paslaugų kažkokių, bet va ko norėtuši, tai, kad mums tą ABA kompensuotų.“ I5; Gal aš ko ir nežinau iš tikrųjų, nes ką gaunam to užtenka kol kas, gal būtų galima ir dar kažką gauti kas nepasakyta nebent.“ I6

Remiantis informantų atsakymais, galima teigti, kad paslaugų vykdytojai savo pareigas atlieka labai gerai, nes didžioji dalis atsakiusiųjų pažymi, kad paslaugų kurias gauna jiems pilnai užtenka arba nežino ką dar galėtų gauti. Vienintelis atsakymas atskleidžia, kad norėtų kompensacijos už taikomąją elgesio terapiją (ABA), už kurią reikia susimokėti savomis lėšomis, kad padėti išsūniui.

Paklausus informantų kaip jie vertina jų šeimai gaunamas socialines ir psichologines paslaugas, visi vienbalsiai atsakė, kad labai gerai: „Puikiai. Labai džiaugiuosi viskuo, tikrai daug pagalbos reikėjo man <...>“. I1; „Gerai, iš tikrųjų gerai, nes visada gali pasiprašyti pagalbos, bet kada.“ I2; “Gerai, labai gerai.“ I3; „Šauniai iš tikrųjų <...>“. I4; „Dabar aš jau kaip ir nelabai gaunu tų paslaugų, bet kai gaudavau tai vertinu tikrai labai gerai <...>“. I5; Super. Super be kalbų.“ I6. Tai rodo, kad informantai labai vertina socialines ir psichologines paslaugas, kurios teikiamos jų šeimai. Šios paslaugos atlieka svarbų vaidmenį padedant informantams susidoroti su įvairiais iššūkiiais, su kuriais jie susiduria įvaikindami ar globodami vaiką. Šios paslaugos gali apimti emocinį palaikymą, patarimus, konsultacijas, tokias kaip vaiko elgesio valdymas, emocinis stabilumas, teisiniai klausimai ir kt., o informacija ir konsultacijos yra nepakeičiama pagalba tiems, kurie nori įsivaikinti ar globoti vaiką. Šios paslaugos suteikia įvairią informaciją, patarimus ir paramą siekiant parengti, suprasti ir susidoroti su visais iššūkiiais, su kuriais gali susidurti įsivaikinę ar globojantys asmenys. Taip pat informavimas ir konsultacijos gali būti naudingos, nes padeda suprasti patį procesą, paaiškinti visus teisinius, administracinius ir praktinius aspektus, susijusius su įvaikinimu ar globa. Be to tai gali padėti pasirengti suprasti, kokių iššūkių galima tikėtis ir kaip emociškai tam ruoštis. Vertindami šias paslaugas, informantai pripažįsta jų svarbą ir naudą savo šeimai bei vaikui. Tai taip pat rodo, kad informantai jaučiasi palaikomi ir suprantami, kas gali padėti jiems jaustis labiau pasitikinčiais ir pasiruošusiais spręsti įvairias situacijas.

3 tema. Pagalba įtėviams ir globėjams

Pasiteiravus informantų, ko reikėtų siekiant padėti įtėviams ar globėjams šiame procese, jie atsakė, kad svarbus visuomenės požiūris, taip pat svarbų vaidmenį atlieka institucijų specialistai, bei finansinė parama tikrai jiems pagelbėtų (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Aspektai kurie padėtų tėviams ir globėjams šiame procese

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Visuomenės požiūris	Mokyklos požiūris	<p>„<...> bet tos tolerancijos mokyklose mokytojų į vaikus, kad negali tu to vaiko čia ir dabar perdaryt, kad va pasiemiau globot, tai jis nebelys po stalu ir sėdės tuoj gražiai ir rašys, nė velnio taip nebus ir to tegul nesitiki.“ I1; Daugiausiai ką galiu pasakyti, tai problemos visų su mokykla, pačios baisiausias patirtys ten būna, ypač su mokyklų soc pedagogais, esu mačius vaizdus tragiškus.“ I1 ; „ Yra tikrai baisi patirtis, kur vaiko gerovės komisija susirenka, vaiką pastato prie durų ir kaip aš sakau sėdi aštuoni veidai, žiauriai žvilgsniais į tą vaiką ir puolamoji reakcija, kad tu šioks toks anoks, ir visi paskui labai stebisi, kad vaikas paauglys šešiolikos metų gali apsisukti ir išeiti ir trenkti durim <...>“. I1</p> <p>„<...> tą patį pirmą kurį pasiėmėme, nu ji išdykęs, pastoviai eina pasakos iš mokyklos, bet nu aš jo nepakeisiu, jis nieko blogo nedaro, bet nenusėdi vietoj, bet jis sutrikimą turi ir jei mokykla nesugeba ir nesusitvarko, tai kas man belieka, eit sėdėt prie jo visada trylika metų?“ I4; „<...> neduok Dieve vaikas pametė pirštinę o tu nepastebėjai ir neįdėjai jam kitos, jau kviečia, teisia, čia jau nepriežiūra.“ I4</p> <p>Šiaip tas požiūris mokyklose yra dar neišvystytas, kad va jei mano vaikas paimtas iš vaikų namų, tai jį ir mus linčiuoja, kad va turi jį išmokint per parą laiko ir tu turi staigiai pakeisti jo įgūdžius, jo mąstymą <...>“. I5; „<...> pastoviai linčiuoja, gąsdina, kad darysim komisijas, dar kažką, tai čia yra problema ir į ją reiktų atsižvelgt.“ I5</p>
	Bendruomenės tolerancija	<p>„<...> nes jei daugiabutyje, tai užknistų kaimynai su savo replikom, koks jūsus čia vaikas ir kas jam yra <...>“. I1</p> <p>„<...> yra vaikai kitokie, ne iš normalių šeimų, tai tas netoleravimas, net darželyje teko girdėt, kad va pinigūs</p>

		<p>gauna, o čia kažko nepadare. "I4</p> <p>„Iš aplinkos irgi teko girdėt komentary, kad oj koks nepanašus į jus, nu žinokit 0 tolerancijos ir aplamai 0 supratimo <...>". I5</p> <p>„<...> nes vis dar yra tas globėjų darbas nežiūrimas kaip darbas, ai čia vaikus augini, tai kas čia yra. " I2</p>
	Didesnė sklaida visuomenei	<p>„Svarbiausia šnekėti, šnekėti visiems, kas tai yra per dalykas, kad jie suprastų <...>". I2</p> <p>„Šiaip man atrodo šviesti paprastus žmones <...>". I3</p> <p>„Kitiems atrodo pašaipu kažkaip, kad kam imi, ką savo pasidaryt negali ir nu nepaaiškinsi kiekvienam durnam kaip aš sakau, nežino, nesusidūrę <...>". I5</p> <p>„<...> tas požiūris jis dar yra ugdymosi įstaigose, tai kažkaip čia labiausiai keistis reikia.“ I6</p>
Institucijų specialistai	Daugiau specialistų	<p>„Žinot kaip galėtų padėti valstybė, jeigu būtų daugiau specialistų, aišku jie neprigindys papildomų psichologų ar psichoterapeutų <...>". I1; „<...> bet eilės poliklinikoje irgi didelės, sunku susitvarkyt, nežinau, va tokios problemos, bet labiausiai reik specialistų čia ir dabar, bet jų nėra, geriausiu atveju po penkių metų gal pateksi.“ I1</p>
	Specialistų kompetencija	<p>„<...> mokint ir mokytojus pavyzdžiui, nes dabar pas mane berniukas yra su elgesio ir dėmesio sutrikimu, tai mes kovojam juodai, jis trečiokas dabar, tai jos beveik nesupranta kas yra globojamas vaikas, ne nuo mažumės augintas ir, kad turi jis tų traumų.“ I3; „<...> mums labai sunku su ta mokytoja, kiek aš kursų praėjus ir mokamų visokių apie tuos sutrikimus, vis man rašo ta mokytoja, aš jai sakau galiu atsiųsti jums video apie tai, o ji sako „ką aš žiūrėsiu“. I3; „Sakyčiau mokytojams žinių labai trūksta, mes tai lankom kursus visokius, o mokytojai nieko, apie elgesio, dėmesio sutrikimus nieko nežino, nesupranta, kaip ji gali mokyti tada.“ I3; „Ji aiškina, kad turi vis tiek greičiau išmokti daugybės lentelę, ji nesupranta, kad ne, jis negali</p>

		<i>taip greitai išmokti, ir tam yra priežastys, o ne kažkieno apsileidimas.“ I4</i>
Kita	Didesnė finansinė parama	<i>„Finansiškai, tai kaip aš sakau irgi jei tvarkingai naudoti tuos pinigus tai jų tikrai neužtenka <...>“. II; „<...> susiskaičiuoji, susiplanuoji, bet nieko nelieka.“ II; „Jeigu daro jie žalą, sudaužo man automobilį, tai jokia valstybė man to automobilio neatpirks, aš nežinau, tik pasvarstau.“ II „Dar dėl išmokų kas liečia globojamus vaikus tai išmokos galėtų būti didesnės.“ I3; „Nes aš globoju vaikus tarkim, tai man norisi, kad jie išėję turėtų ką nors, o ne išeitų be nieko, be pinigų, bent jau būstą, kad galėtų išsinuomoti pradžiai. Tai jei daugiau būtų pinigų, aš daugiau galėčiau atidėti jų ateičiai.“ I4 „<...> kaip ir užtenka, aišku šiaip paėmus tai jų visada nebus gana ir norisi daugiau visko.“ I6; „<...> išvažiuojam pailsėti tik Lietuvoje, į užsienį jau nebeišeina aišku.“ I6</i>

*sudaryta pagal kokybinio tyrimo duomenis (2024)

Informantams atskleidus ko reikėtų siekiant padėti jiems šiame procese išaiškėjo, kad reikalingas pasikeitęs mokyklos požiūris, bendruomenės tolerancija, daugiau specialistų ir didesnė jų kompetencija, taip pat finansinė parama, globos kaip darbo įvertinimas ir didesnė visuomenės sklaida.

Globėjai ir tėviai susiduria su įvairiais iššūkiais ir sudėtingomis aplinkybėmis. Dažnai patiriami sunkumai dėl visuomenės tolerancijos stokos kalbant apie globėjus ir tėvius, trūkumu specialistų, taip pat trūksta didesnės paramos iš valstybės (Svarbus kiekvienas vaikas, 2005). Taip pat susiduriama su globojamų vaikų psichologinėmis problemomis ir elgesio sunkumais. Finansinė parama, mokymai ir specialistų pagalba globos procese yra trūkumas, kuris daro įtaką globėjų gebėjimui teikti tinkamą pagalbą ir palaikymą šiems vaikams (Raudeliūnaitė, Urbikaitė, 2011).

Apibendrinus, tai daug faktorių daro įtaką siekiant sukurti palankesnę aplinką, kurioje globėjai ir tėviai galėtų sėkmingai ir veiksmingai rūpintis vaikais. Mokyklos požiūrio pasikeitimas ir bendruomenės tolerancijos didinimas padėtų sumažinti socialinę atskirtį bei palaikytų šeimų integraciją. Specialistų didesnė kompetencija ir didesnis jų skaičius užtikrintų kokybiškesnes paslaugas ir geresnę pagalbą šeimoms su sunkumais. Finansinė parama leistų efektyviau ir

veiksmingiau teikti reikalingas paslaugas. Be to, svarbu, kad globa būtų įvertinta kaip svarbus darbas, kuris atneša naudos ne tik vaikams, bet ir visai visuomenei. Didesnis visuomenės informuotumas prisidėtų prie didesnio supratimo ir paramos šeimoms, kurios susiduria su iššūkiais globodamos ar įvaikindamos vaikus. Taigi, šie veiksniai yra būtini siekiant sukurti palankias sąlygas šeimoms ir vaikams.

3.3. Diskusija

Palyginus skirtingų autorių tyrimų rezultatus, galima aptarti, kaip skirtingose šalyse ar regionuose skiriasi socialinių ir psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas globėjams ir tėviams, kokius poreikius identifikuoja skirtingi autoriai ir kaip jie interpretuoja tyrimo rezultatus. Taip pat diskusijos metu galima matyti, kaip skirtingi autoriai vertina paslaugų kokybę ir jų efektyvumą globėjams ir tėviams, kokių sistemiškų sprendimų siūlo skirtingi autoriai siekdami pagerinti globėjų ir tėvių poreikių patenkinimą. Be to, pagal diskusijos rezultatus galima identifiкуoti būsimų tyrimų kryptis ar svarbius klausimus, kuriuos reikėtų ištirti tolimesnėje mokslinėje veikloje, siekiant giliau suprasti globėjų ir tėvių poreikius ir geriau juos patenkinti. Atliktame empiriniame tyrime paaiškėjo, kad globėjai ir tėviai norėtų didesnės finansinės paramos, tai patvirtina ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kartu su UAB Factus dominus (2020), atliktas tyrimas „Globėjų ir tėvių paslaugų poreikio, jų prieinamumo ir teikiamų paslaugų kokybės analizė“. Finansinė parama globėjams ir tėviams yra svarbi, nes jie dažnai susiduria su papildomomis išlaidomis, kurias gali sukelti vaiko priežiūra ir ugdymas. Finansinė parama gali padėti šioms šeimoms padengti vaiko kasdienes poreikius, tokius kaip maistas, drabužiai, švietimas, sveikatos priežiūra ir kiti reikalingi dalykai, taip pat turint finansinę paramą, globėjai ir tėviai gali suteikti vaikui geresnes sąlygas kurios gali padėti jo vystymuisi ir gerovei. Pasak 2019-2021 m. įvykdyto valstybinio veiklos audito, trūksta efektyvesnės pagalbos šeimai ir vaikui, ypač kai vaikas globojamas laikinai ar nuolatinėje globoje, taip pat, kad paslaugos nėra teikiamos pagal individualius poreikius. Remiantis 2021 m. apklausa, 39 proc. globėjų nurodė, kad globos centre negavo reikalingų paslaugų, nors jų poreikis buvo. Tačiau atliktame empiriniame tyrime globėjai ir tėviai nenurodė, jog jaustų pagalbos trūkumą, kaip tik gyrė globos centrą už visas suteikiamas paslaugas. Tai patvirtina ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atliktas tyrimas (2021), „Socialinių paslaugų teikimas ir jų atitiktis gyventojų poreikiams savivaldybėje“ kuriame nurodoma, jog globėjų ir tėvių šeimų poreikių tenkinimas teikiant jiems socialinės priežiūros paslaugas vertinamas geriausiai, lyginant su socialinės priežiūros paslaugomis kitoms asmenų grupėms. Remiantis Moyer ir Goldberg (2017) išvaidomis, tėviai negauna reikiamos informacijos

ir konsultacijų, tačiau atliktas empirinis tyrimas rodo priešingai. Taip pat tyrimo metu atsiskleidė, kad įtėviai ir globėjai susiduria su sunkumais dėl bendruomenės tolerancijos, specialistų trūkumu, apie tai kalba ir Vitkauskas (2010). Jis nurodo, kad sunkumai kyla dėl visuomenės tolerancijos stokos, trūkumo specialistų ir didesnės paramos iš valstybės. Kalbant apie emocinius išgyvenimus informantai pasidalino, kad susiduria su vaiko neigiamomis emocijomis, pykčio priepuoliais, sudėtingu elgesiu, baimėmis ir abejonėmis kaip reikėtų elgtis vienokioje ar kitoje situacijoje. Tai patvirtina Braslauskienė (2002), kuri teigia, kad asmenys įsivaikinę ar globojantys vaiką, susiduria su iššūkiais, kaip reaguoti į nepriimtina vaikų, ypačingai jau paaugusių paauglių poelgius, kaip tinkamai išspręsti barnius ir nesusikalbėjimus. Duffy, Chobhthaigh (2019) taip pat teigia, jog įtėviai priėmę vaiką į šeimą patiria labai sunkų laikotarpį, nes įvaikis dėl savo asmeninių krizių ir neigiamos patirties, visais būdais bando išprovokuoti naujuosius tėvus, nederamai ir nekontroliuojamai elgiasi, maištauja. Remiantis Raudeliūnaitės ir Urbikaitės (2011) pastebėjimais, globos procese juntamas trūkumas finansinės paramos, mokymų ir specialistų pagalbos, tačiau empirinio tyrimo duomenimis globėjai ir įtėviai gauna reikiamus ir naudingus mokymus, reikiamą pagalbą, tačiau didesnės finansinės paramos norėtų.

Apibendrinus galima teigti, kad globėjų ir įtėvių tema yra išskirtinai svarbi, nes jie teikia gyvybiškai svarbias paslaugas vaikams, kurie neteko tėvų globos arba kurie negali būti auginti biologinėse šeimose dėl įvairių priežasčių. Globėjai ir įtėviai ne tik užtikrina vaikų kasdieninę priežiūrą ir saugumą, bet ir skatina jų emocinę ir psichologinę gerovę bei raidą. Svarbu pabrėžti, kad šie asmenys, priimdami vaiką į savo šeimą, ne tik suteikia jam pastovų gyvenimo pagrindą, bet ir leidžia jam jaustis mylimu ir priimtu, o tai gali turėti ilgalaikį teigiamą poveikį vaiko vystymuisi ir ateities perspektyvoms. Tačiau globėjai ir įtėviai dažnai susiduria su įvairiais iššūkiais, įskaitant emocinius ir finansinius, vaiko elgesio sunkumus, specialistų kompetencijos trūkumą, bei patiria visuomenės tolerancijos stoką. Todėl diskusija yra svarbi, nes tokiu būdu galima dalintis įžvalgomis, patirtimi ir nuomone, gauti įvairių požiūrių į nagrinėjamą temą, ieškoti sprendimo būdų, o kadangi globėjai ir įtėviai yra esminis jungiamasis elementas tarp vaikų, kurie ieško globos, ir institucijų, teikiančių socialinę paramą, nagrinėti jų poreikius ir prieinamumą yra būtina.

IŠVADOS

1. Įvaikinimas yra teisinis procesas, kurio metu visos biologinių tėvų teisės ir pareigos yra perduodamos įtėvių šeimai, o globa tai vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas, kai vaikas likęs be tėvų priežiūros gyvena šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos institucijoje. Įvaikinimo ir globos motyvai paskatinę priimti tokį žingsnį būna vidiniai ir išoriniai. Pats įvaikinimo procesas susideda iš dviejų stadijų: ikiteisminio proceso ir teismo proceso, o globai paskirti teismo sprendimo nereikia. Norint tapti vaiko globėju ar įtėviu, būtina praeiti GIMK kursus, taip pat atitikti tam tikrus reikalavimus, keliamus globėjams ir įtėviams. Svarbu, kad sveikatos būklė, asmeninės savybės ir gebėjimas bendrauti su vaiku atitiktų numatytus standartus, taip pat svarbu turėti tinkamas buitines ir gyvenimo sąlygas. Globėjai ir įtėviai, besirūpinantys vaikais, susiduria su įvairiomis psichosocialinėmis problemomis, susijusiomis su vaiko adaptacija, vaiko sveikatos būkle, vaikų elgesiu ir pan.
2. Įtėviai ir globėjai turi teisę gauti šias socialines ir psichologines paslaugas: kompleksines paslaugas šeimai, informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, sociokultūrinę, pagalbą pinigais, intensyvią krizių įveikimo pagalbą, psichosocialinę pagalbą, kuri suteikiama ir organizuojama psichologo, psichiatro, terapeutų.
3. Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad visos reikiamos socialinės ir psichologinės paslaugos, kurioms globėjai ir įtėviai jaučia poreikį, yra tikrai prieinamos. Tačiau tiriamieji pabrėžia, kad norėtų didesnių finansinių išmokų, daugiau dirbančių kompetentingų specialistų, besikeičiančio mokyklos ir visos bendruomenės požiūrio į šeimas, ir jų veiklos įvertinimo.

REKOMENDACIJOS

1. Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su globėjais ir tėvais, teikiant informavimo paslaugas supažindinti juos su visomis galimomis gauti socialinėmis paslaugomis ir organizacijomis teikiančiomis pagalbą tokioms šeimoms.
2. Savivaldybėms vykdyti įvairias švietėjiškas programas, siekiant sumažinti stereotipus ir diskriminaciją. Daugelis žmonių turi neteisingų arba išankstinių įsitikinimų apie tėvus ir globėjus. Svetimų vaikų priėmimas ir rūpinimasis jais gali būti suvokiamas kaip neįprastas ir nepriimtinas. Švietimas gali padėti sumažinti šiuos stereotipus ir paskatinti supratimą ir toleranciją.
3. LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, sukurti programą švietimo tikslams, kuri būtų skirta darbuotojams dirbantiems ugdymo įstaigose, kad turėtų žinių apie vaikus ir galimas traumuojančias patirtis, jų padarinius ir taip žinotų kaip elgtis su tokiais vaikais. Tokiu būdu geriau suprastų globėjus ir tėvus ir būtų , būtų jiems atlaidesni ir supratingesni.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema: socialinių, psichologinių paslaugų poreikis ir prieinamumas globėjams ir tėvams.

Tyrimo tikslas: nustatyti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir tėvams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aprašyti psichosocialines problemas, su kuriomis susiduria globėjai ir tėviai.
2. Išskirti socialines ir psichologines paslaugas globėjams ir tėvams.
3. Identifikuoti socialinių, psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą globėjams ir tėvams.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analizė. Siekiant aprašyti psichosocialines problemas, su kuriomis susiduria globėjai ir tėviai ir išskirti jų gaunamas socialines ir psichologines paslaugas. Atliktas kokybinis tyrimas, pusiau struktūruoto interviu metodas, apklausti 6 globėjai ar tėviai. Taikyta netikimybinė tikslinė patogioji atranka.

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad tėvių ir globėjų šeimos gerovę galima užtikrinti įvairiomis socialinėmis ir psichologinėmis pagalbos priemonėmis, informuojant, konsultuojant, teikiant profesionalią pagalbą, kad ji padėtų jiems įveikti stresą, susijusį su įvaikinimu ar globa, ir susidoroti su įvairiais emociniais iššūkiais. Ypatingai svarbi psichosocialinė parama kuri yra neatsiejama pagalbos dalis, kuri padeda jiems sėkmingai veikti ir užtikrinti vaiko gerovę bei saugumą. Globėjai ir tėviai dažnai susiduria su įvairiomis emocijomis ir iššūkiais, įskaitant stresą, nerimą, abejones ir kartais netgi išsekimą. Psichosocialinė parama padeda jiems išreikšti savo jausmus, pasidalinti patirtimi ir gauti emocinį palaikymą, o tai padeda jiems geriau suprasti kaip elgtis ir kaip padėti vaikui. Dalyvavimas įvairiose grupėse su kitais tėviais ar globėjais gali suteikti galimybę pasidalinti patirtimi, gauti moralinę paramą ir išmokti iš kitų patirčių. Taip pat vaiko priežiūros ir ugdymo mokymai, teikiama mokymų ir konsultacijų pagalba, skirta tėvams ir globėjams suprasti vaiko vystymąsi, poreikius ir gebėti adekvačiai reaguoti į jo elgesį. Svarbi ir finansinė parama, išmokos ir paskatinimai padeda užtikrinti vaiko ir šeimos gerovę ir poreikius. Taip pat bendruomenės ir ugdymo įstaigų tolerancija, specialistų kompetencija, supratingumas ir pagalba, padėtų tėvams ir globėjams jaustis daug užtikrinčiau ir ramiau. Šios priemonės gali padėti tėvams ir globėjams įveikti iššūkius, su kuriais jie susiduria, ir užtikrinti šeimos gerovę bei vaiko teisių apsaugą.

SUMMARY

Full title of Master Thesis: The need for and accessibility of social and psychological services for guardians and adoptive parents.

Research objective: To determine the need for and accessibility of social and psychological services for guardians and adoptive parents.

Research tasks:

1. Describe the psychosocial problems faced by guardians and adoptive parents.
2. Identify the social and psychological services available to guardians and adoptive parents.
3. Identify the need for and accessibility of social and psychological services for guardians and adoptive parents.

Research methods: Analysis of scientific literature and law documents. The aim was to describe the psychosocial problems faced by guardians and adoptive parents, identify the social and psychological services they receive. A qualitative study was conducted using a semi-structured interview method, interviewing 6 guardians or adoptive parents. Non-probabilistic purposive sampling was applied.

The analysis of qualitative research data revealed that the well-being of adoptive and guardians can be ensured through various social and psychological support measures, including informing, consulting, and providing professional assistance to help them cope with the stress associated with adoption or guardians care and deal with various emotional challenges. Particularly important is psychosocial support, which is an integral part of assistance that helps them to act successfully and ensure the well-being and safety of the child. Guardians and adoptive parents often face various emotions and challenges, including stress, anxiety, doubts and sometimes even exhaustion. Psychosocial support helps them to express their feelings, share experiences, and receive emotional support, which helps them better understand how to behave and how to help the child. Participation in various groups with other parents or caregivers can provide an opportunity to share experiences, receive moral support, and learn from others' experiences. Also, training in childcare and education, providing teaching and counseling assistance aimed at helping parents and caregivers understand the child's development, needs, and be able to adequately respond to his behavior is important.

Financial support, benefits and incentives also help ensure the well-being and needs of the child and the family. Community and educational institutions tolerance, expertise, understanding, and assistance would help adoptive and guardians feel much more secure and at ease. These

measures can help adoptive and guardians overcome the challenges they face and ensure family well-being and the protection of children's rights.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aceti E. (2006). Pamatiniai žmogaus poreikiai, sunkumų išgyvenimas ir ugdomasis santykis. Parama šeimai: subsidiarumo patirtys. Vilnius, UAB Ciklonas.
2. Apie GIMK programą. (2022). *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo Ministerijos*. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vaiko-globa-ir-ivaikinimas/globeju-ir-iteviu-mokymas/apie-gimk-programa>
3. Bagdonaitė-Stelmokienė R., Snieškienė D. (2011). „Biologinių vaikų patirtis šeimoje, globojančioje ne giminaičius vaikus“. *Socialinis darbas, patirtis ir metodai*. 2011, nr. 7(1).
4. Bass S., Shields M. K., & Behrman, R. E. (2004). Children, Families, and Foster Care: Analysis and Recommendations. *The Future of Children*, 14(1), 5–29.
5. Bitinas B., ir kt. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda : S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
6. Braslauskienė R. (2002). "Vaikų globos namų auklėtinių socialinis-kognityvinis patyrimas: problemos, sunkumai, sprendimai." *Pedagogika*, 2002, 58, pp. 29-34.
7. Broady T., Stoyles G. J., MacMullan K., Caputi P. & Crittenden, N. (2010). The experiment of foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 19 (5), 559-571.
8. Bubinienė L. (2010). *Socialinės pagalbos šeimai, globojančiam vaiką, analizė*. Lietuvos edukologijos universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.
9. Child Welfare Information Gateway (2013). Foster care statistics 2012. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.
10. Chobhthaigh S.N., Duffy F. (2019). The effectiveness of psychological interventions with adoptive parents on adopted children and adolescents' outcomes: A systematic review. *Clin Child Psychol Psychiatry*.
11. Costa P.A., Tasker F. (2018). "We wanted a forever family": Altruistic, individualistic, and motivated reasoning motivations for adoption among LGBTQ individuals. *Journal of Family Issues* 39 (18).
12. Čepukienė V., Pakrošnis R. (2008). Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika. *Specialusis ugdymas*.
13. Balužienė D. (2016). Socialinių paslaugų asmens namuose organizavimas ir teikimas.

14. Dzidolikienė Z. (2009). Globėjai siekia pralobti. Prieiga per internetą: <https://suduvosgidas.lt/?cid=369&newid=53311%2F>
15. Eriksson P. K. (2016). Prospective adoptive parents within pre-adoption services: an interplay of emotions and power in social interaction. Academic dissertation. Prieiga per internetą: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/66f58ee4-8d29-4f4b-bf35-415415e28351/content>
16. Felser G. (2006). Motivation Stechninen. Cornelsen.
17. Genienė R., Nedveckė J. (2021). Care Centers and Professional Caregivers: from the Project to a Sustainable Social Child Care Policy. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/STEPP/article/view/22508>
18. Giedrimas Z., Ignatovičienė S., Breidokienė R., Ignatov E. (2013). Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ar tėvams.
19. Globa ir įvaikinimas Vilniaus mieste (2021). *Vilnius*. Prieiga per internetą: <https://globa.vilnius.lt/>
20. Globėjai iš arti: kaip gyvena ir jaučiasi tie, kuriuos visuomenė pasirengusi apmėtyti akmenimis?(2018). *Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM*. Prieiga per internetą: <https://pertvarka.lt/globėjai-is-arti-kaip-gyvena-ir-jauciasi-tie-kuriuos-visuomene-pasirengusi-apmetyti-akmenimis/>
21. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos. (2019). *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo Ministerijos*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b786210e93911e99f05bdf72918ad4e>
22. Globoju vaiką (2022). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-parama-kas-man-priklauso/globoju-vaika/?lang=lt>
23. Golding. K. S. (2017). *Everyday Parenting with Security and Love*. London: *Jessica Kingsley Publishers*.
24. Gončiarova N., Tamutienė I. (2016). "Įvaikinimo trukdžiai Lietuvos Respublikoje: ekspertų požiūris." *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 2, pp. 251-263. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/62872>
25. Grigore M. C. (2016). Psychotraumatology Aspects Highlighted in Personal and Transgenerational History of Professional Foster Parents, in Relation to Career Choice. *Journal of Experiential Psychotherapy*, vol. 19, no 4 (76) December.

26. Gudžinskienė V., Navaitis G. (2016). Įvaikinimas: deinstitucionalizacija – palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*. 14(2), p. 134–147. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/95a8d7ce-9e8c-4f28-83ce-b16d8dcd5018/content>
27. Gvaldaitė L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 14, 48-63.
28. Gvaldaitė L. (2020). Įtėvių ir globėjų savipagalbos grupės – šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/9a3b1a58-dda3-467a-828e-4a5ef89342c7/content>
29. Ilgūnienė R., Žadeikaitė L. (2009). "Vaiko globos organizavimas šeimynoje: globėjų pasirengimas globoti vaikus." *Socialinis ugdymas*. Nr. 10 (21), pp. 56-66, 143-153. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/54910>
30. Institucinės globos pertvarka Lietuvoje (2020). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/institucines-globos-pertvarka/>
31. Įvaikinau vaiką (2022). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-parama-kas-man-priklauso/ivaikinau-vaika/?lang=lt>
32. Įvaikinimas ir globa: ar įstatymai atitinka realius poreikius? (2018). *Monika Navickienė*. Prieiga per internetą: <https://monikanavickiene.lt/naujienos/konferencija-ivaikinimas-ir-globa-ar-istatymai-atitinka-realius-poreikius/>
33. Ivanauskienė F., Kliknaitė J. (2008). "Savanoriška vaikų globa: edukacinės vertės aspektas." *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 4 (20), pp. 151-157.
34. Kaip noras tapti globėju ar tėviu virsta tvirtu sprendimu? (2022). *BNS spaudos centras*. Prieiga per internetą: <https://sc.bns.lt/view/item/410785>
35. Kartu galime apsaugoti ir padėti (2022). *Paramos vaikams centras*. Prieiga per internetą: <https://pvc.lt/naujienos/kartu-galime-apsaugoti-ir-padeti-stiprinamas-tarpinstitucinis-bendradarbiavimas-ir-pagalba-vaikams/>
36. Kas yra socialinės paslaugos? (2023). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos/kas-yra-socialines-paslaugos/>

37. Kazakauskaitė (2022). Socialinės pagalbos poreikis įvaikinimo procese: tėvių patirtys. *Klaipėdos universitetas*. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.
38. Kolektyvinis autorius (2013). Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant globėjų ir tėvių rengimo programą. *Valstybės vaiko teisių ir apsaugos įvaikinimo tarnyba*. Prieiga per internetą: https://ppi.lt/uploads/knygele_1.pdf
39. Kukauskienė J (2000). Įvaikinimo motyvacijos svarba. Artuma.
40. Kukauskas R., Vaikų gerovės centras „Pastogė“ (2013). Tinkamas įvertinimas. Praktikos vadovas. Prieiga per internetą: <https://www.pastoge.lt/uploads/dokumentai/Tinkamas-ivertinimas.-Praktinis-vadovas.pdf>
41. Leščinskienė D., Balynienė R., Kankevičienė L. (2017). Studentų mokymosi motyvacijos tyrimas. Prieiga per internetą: <https://alytauskolegija.lt/wp-content/uploads/straipsniai/Lescinskiene.pdf>
42. Lietuvos globėjų ir tėvių asociacija (2017). Prieiga per internetą: <https://lgia.lt/veikla/>
43. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2023). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>
44. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2023). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
45. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas (1998). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=zjgvs93cf&actualEditionId=tTYnBMRnaX&documentId=TAIS.53547&category=TAD>
46. Liobikienė T. N., Radvielienė K. (2009). Įvaikinusių tėvų socialinės paramos poreikis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*.
47. Maslow A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė.
48. Merkys G., Bubelienė D., Tarnauskas K., Blažaitė G., Kairytė E., Barauskienė J. (2020). Globėjų ir tėvių paslaugų poreikis ir prieinamumo ir teikiamų paslaugų kokybės analizė. *Lietuvos Respublikos apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/metodines%20rekomendacijos/ATASKAITA12_27.pdf
49. Moyer A. M., Goldberg A. E. (2017). „We were not planning on this, but ...“: Adoptive parents' reactions and adaptations to unmet expectations. *Child & Family Social Work*, 22 (Suppl 1), 12–21.

50. Neil E., Beek M. (2020). Respecting children's relationships and identities in adoption. The Routledge Handbook of Adoption. Wrobel G., Helder E., Marr E. (eds.). Abingdon and New York: Routledge, p. 76-89 23 p.
51. NVO vaikams konfederacija, (2021). Prieiga per internetą: <http://www.nvo vaikamskonfederacija.lt/dokumentai/>
52. Pabedinskienė R. (2004). "Vaiko globos teoriniai metmenys." *Pedagogika*. 73, pp. 128-134.
53. Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės (2013). *Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai (ESTEP)*. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/6114_2013-palanki_aplinka_vaikams_ir_jaunimui.pdf
54. Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams (2014). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2019/11/Lithuania_Action-Plan-for-2014-2020-on-transition-from-institutional-care-to-care-in-the-family.pdf
55. Projekto tikslinių grupių žinių ir įgūdžių deinstitutionalizacijos srityje poreikiai. (2016). *NVO Vaikams konfederacija, Žiburio fondas, Visuomenės raidos ir vystymosi institutas*. Prieiga per internetą: http://www.nvo vaikamskonfederacija.lt/wp-content/uploads/2016/03/FINAL_Poreikiu-vertinimas.pdf
56. Raudeliūnaitė R., Urbikaitė J. (2011). "Vaikų globos šeimose ypatumai." *Socialinis darbas*, t. 10, Nr. 1, pp. 27-35.
57. Rimkus V. (2021). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai* 73(2022), no. 1, 105-132. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15181/tbb.v73i1.1268>
58. Socialinių paslaugų katalogas (2023). *Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo Ministerija*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/asr>
59. Šalies gyventojų nuomone, nenoras globoti vaikus kyla dėl skirtingų priežasčių (2022). *BNS spaudos centras*. Prieiga per internetą: <https://sc.bns.lt/view/item/442009>
60. Tėvų pareigos: vaiko globa ir bendravimo teisės (2022). *Europos e. teisingumo portalas*. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/302/LT/parental_responsibility__child_custody_and_contact_rights?CZE_CH_REPUBLIC

61. Thompson, H., McPherson, S., Marsland L. (2016). „Am I damaging my own family?“. Relational changes between foster carers and their birth children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 21(1), 48–65.
62. Tregagle S., Moggach L., Trivedi H., Ward H. (2019). Previous life experiences and the vulnerability of children adopted from out-of-home care: The impact of Adverse Childhood Experiences and child welfare decision making.
63. Tryc L. M. (2013). Grand Valley State University "The Experience of Being a Foster Parent in Non-Kinship Placements: Emotional and Psychological Impacts". *Masters Theses*.
64. Umbrasienė N., Narkauskaitė L. (2010) Psichosocialiniai veiksniai, lemiantys vaikų rizikingą elgseną.
65. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija. (2003). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211767>
66. Vaikų gerovės ir saugumo didinimas, paslaugų šeimai, globėjams (rūpintojams) kokybės didinimas bei prieinamumo plėtra. (2018). *Globos centrai*. Prieiga per internetą: <https://globoscentrai.lt/viskas>
67. Valstybės kontrolė, (2022). Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus.
68. Valstybinio audito "Ar vaikų globos sistema atitinka geriausius globojamo vaiko interesus?" ataskaita (2014). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/veiklos-sritys/vaiko-globarupyba-ir-ivaikinimas/globala-rupyba/>

PRIEDAI

Interviu klausimynas:

1. Papasakokite, apie įsivaikinimo/globos procesą? *Kas paskatino įsivaikinti ar globoti vaiką? Kokių abejonių kilo?*
2. Papasakokite, kokia jūsų patirtis auginant įvaikintą ar globojamą vaiką? Kas padeda šiame procese? *Kokią pagalbą gavote? Kas suteikė šią pagalbą?*
3. Su kokiais sunkumais susidūrėte nusprendę įsivaikinti ar globoti vaiką? *Kur Jūs kreipiatės pagalbos iškilus problemoms dėl įvaikinto ar globojamo vaiko?*
4. Papasakokite, kaip būtų galima patobulinti tėvių ir globėjų paruošimą vaiko įvaikinimui ar globojimui? *Kokios informacijos/pagalbos trūko? Kokių konsultavimo paslaugų jums trūko?*
5. Kaip vertinate Jūsų šeimai, auginančiai įvaikintą ar globojamą vaiką teikiamas socialines ir psichologines paslaugas? *Kokias paslaugas gaunate? Kokių socialinių, psichologinių paslaugų dabar trūksta Jūsų šeimai, auginančiai įvaikintą ar globojamą vaiką?*
6. Ko reiktų (kas turėtų būti įgyvendinta), siekiant padėti tėviams ar globėjams šiame procese? *Bendruomenės lygmeniu? Savivaldybė lygmeniu? Valstybės lygmeniu?*